

Stichting CRH Pensioenfonds – Jaarverslag 2017

Inhoudsopgave

Algemene informatie	2
Kerncijfers	4
Verslag van het bestuur	5
Verslag van het verantwoordingsorgaan	29
Reactie van het bestuur op verslag verantwoordingsorgaan	31
Verslag visitatiecommissie	32
Reactie bestuur op verslag visitatiecommissie	34
Jaarrekening	35
Balans per 31 december (na resultaatbestemming)	36
Staat van baten en lasten	37
Kasstroomoverzicht	38
Toelichting behorend tot de jaarrekening	
Algemene toelichting	39
Toelichting op de balans	45
Toelichting op de staat van baten en lasten	52
Risicobeheer	58
Overige gegevens	63
Controleverklaring van de accountant	
Actuariële verklaring	

Algemene informatie

Dit jaarverslag bevat de gegevens van Stichting CRH Pensioenfonds, statutair gevestigd te Rijswijk.

Kantooradres

De Klencke 10-12
1083 HL AMSTERDAM

Postbus 51091
1007 EB AMSTERDAM

Website

www.crhpensioenfonds.nl

Bestuurssamenstelling

Aan het eind van het verslagjaar 2017 is de samenstelling van het bestuur als volgt:

Namens de werkgever		
F.A.J. Brouwer	Man	1959
R.W.T.H. de Kok	Man	1976
F.G. van Schie, voorzitter	Man	1961
Namens de werknemers en gepensioneerden		
E.D. de Boer	Man	1965
R.J. Boesjes	Man	1948
E.J.S. Herremans	Man	1973

Beleggingscommissie

De beleggingscommissie is per 31 december 2017 als volgt samengesteld:

R.W. van Gils (namens pensioenbureau)	Man	1978
G.P.T. van Heiningen (namens pensioenbureau)	Man	1959
E.J.S. Herremans (bestuurslid)	Man	1973
K. Roeloffs (Mercer, voorzitter)	Vrouw	1965
P.J.M. Ruigrok (oud-bestuurslid)	Man	1950

Risicomanagementcommissie

De risicomanagementcommissie is per 31 december 2017 als volgt samengesteld:

F.A.J. Brouwer (bestuurslid)	Man	1959
G.P.T. van Heiningen (namens pensioenbureau)	Man	1959
R.W.T.H. de Kok (bestuurslid, voorzitter)	Man	1976
M.K. Thijssen (namens pensioenbureau)	Vrouw	1981

Commissie Governance, Communicatie en Deskundigheid

De commissie Governance, Communicatie en Deskundigheid is per 31 december 2017 als volgt samengesteld:

F.G. van Schie (voorzitter)	Man	1961
G.P.T. van Heiningen (namens pensioenbureau)	Man	1959
M.K. Thijssen (namens pensioenbureau)	Vrouw	1981

Verantwoordingsorgaan

Het verantwoordingsorgaan is per 31 december 2017 als volgt samengesteld:

Namens de werknemers		
P. van Beelen	Man	1964
A.M. Bieman	Vrouw	1969
J.C. Hildebrand	Man	1964
A.J. Nieuwenhuisen	Man	1977
R. van Os	Man	1969

Namens de werkgever		
N.S. Voortman	Vrouw	1974

Namens de gepensioneerden		
W.J. Kraakman	Man	1946
J. de Wit (voorzitter)	Man	1947

Visitatiecommissie

De visitatiecommissie is per 31 december 2017 als volgt samengesteld:

J.C.H. Kars (Kars consulting B.V., voorzitter)	Man	1958
S. Boer (Media Pensioendiensten)	Vrouw	1973
K. Pasha (Cardano)	Vrouw	1981

Vermogensbeheer

Het vermogensbeheer van Stichting CRH Pensioenfonds is ondergebracht bij NN Investment Partners (NN IP) te 's-Gravenhage. Dit is per 7 april 2015 de rechtsopvolger van ING Investment Management.

Adviseur Beleggingscommissie

Als adviseur van de beleggingscommissie treedt op Mercer (Nederland) B.V. te Amstelveen.

Accountant

Mazars Accountants N.V. te Rotterdam fungeert als de accountant van de Stichting.

Actuaris

Als adviserend actuaris treedt op Mercer (Nederland) B.V. te Rotterdam.

Als certificerend actuaris treedt op Mercer (Nederland) B.V. te Amstelveen.

Kerncijfers

	2017	2016	2015	2014	2013
Aantallen					
Actieve deelnemers	3.312	3.247	3.240	3.371	3.399
Gewezen deelnemers	7.190	6.953	6.706	6.492	6.361
Pensioengerechtigden	1.382	1.308	1.227	1.170	1.122
	11.884	11.508	11.173	11.033	10.882
Bedragen (in EUR 1.000)					
Ontvangen premies en koopsommen	25.448	24.316	24.078	25.126	31.042
Uitkeringen	11.048	10.699	10.577	10.453	9.922
Vermogen					
Algemene reserve	38.071	-/- 24.408	479	39.964	67.160
Technische voorz. eigen rekening *	746.123	760.941	682.223	621.875	481.936
Gemiddelde interne rekenrente	1,57%	1,43%	1,79%	2,04%	2,84%
Actuele dekkingsgraad	105,0	96,9%	100,1%	106,4%	113,9%
Beleidsdekkingsgraad **	101,5	91,4%	100,2%	-	-
Toeslag (indexatie)	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,5%
Beleggingsresultaten					
Vastrentende waarden	-/- 0,32%	4,9%	0,2%	22,1%	-/- 1,0%
Aandelen (incl. valutahedge)	14,59%	7,2%	2,4%	7,7%	20,6%
Totaal rendement	4,52%	5,8%	1,1%	17,5%	5,5%
Beleggingen (in € 1.000)					
Vastrentende waarden	509.469	491.232	453.467	443.912	355.644
Aandelen	268.118	244.924	224.458	219.266	188.404
Overige beleggingen	669	-/- 445	3.060	-/- 2.771	2.038
Totaal	778.256	735.711	680.985	660.407	546.086

*) Technische voorz. eigen rekening: Dit betreft de technische voorzieningen onder aftrek van de post Herverzekering.

**) De beleidsdekkingsgraad is het gemiddelde van de actuele dekkingsgraden over de achterliggende 12 maanden. Op grond van het nFTK dient deze met ingang van het jaar 2015 als basis voor beleidsbeslissingen.

Per 31 december 2017 is geen toeslag verleend.

VERSLAG VAN HET BESTUUR

Algemeen

Bestuur

Gedurende het boekjaar 2017 kwam het bestuur twaalf keer in vergadering bijeen. Daarnaast heeft het bestuur één keer telefonisch vergaderd. De beleggingscommissie van het fonds vergaderde in het verslagjaar vijftien maal. Met het verantwoordingsorgaan vonden drie overlegvergaderingen plaats en één keer werd vergaderd met de visitatiecommissie. De Risicomanagementcommissie kwam vier keer in vergadering bijeen. De commissie Governance, Communicatie en Deskundigheid vergaderde één keer.

Ultimo 2017 is het bestuur als volgt samengesteld:

Namens de werkgever:

F.A.J. Brouwer	Man	1959
R.W.T.H. de Kok	Man	1976
F.G. van Schie (voorzitter)	Man	1961

Namens de werknemers en gepensioneerden:

E.D. de Boer	Man	1965
R.J. Boesjes	Man	1948
E.J.S. Herremans	Man	1973

Iedere 2 jaar treedt er volgens rooster een werknemersvertegenwoordiger af, die zich herkiesbaar kan stellen.

Per 1 januari 2018 was bestuurslid namens de werkgever de heer De Kok aftredend. Hij is door de werkgever herbenoemd voor een periode van vier jaar. Per 1 januari 2019 zijn de heer Brouwer bestuurslid namens de werkgevers en de heer Herremans bestuurslid namens de werknemers aftredend.

Bestuursstructuur

Per 1 juli 2014 is op grond van de Wet versterking bestuur pensioenfondsen het paritaire bestuursmodel in werking getreden. De bestuursleden vormen in dit model een collegiaal bestuur van zes leden waarvan er drie door de werkgever worden benoemd, twee vanuit de werknemers worden gekozen en één bestuurslid namens de gepensioneerden zitting heeft. Het intern toezicht is hierbij ondergebracht bij een visitatiecommissie. Het bestuur legt verantwoording af aan het verantwoordingsorgaan.

Missie, visie, strategie

Missie

Stichting CRH Pensioenfonds voert op professionele wijze de pensioenregelingen uit die CRH met de deelnemers is overeengekomen. De belangen van de deelnemers en de werkgever staan hierbij voorop en worden op evenwichtige wijze behartigd. De uitvoering is kwalitatief van een hoog niveau en vindt plaats tegen lage kosten. De communicatie met de deelnemers is helder en open. Er wordt op maatschappelijk verantwoorde wijze belegd.

Visie

Pensioen is een belangrijke arbeidsvoorwaarde die mee verandert met de maatschappelijke ontwikkelingen. Ook de pensioenregelingen van CRH Pensioenfonds moeten regelmatig worden herzien. Hierbij is een goede dialoog met werkgever en deelnemersvertegenwoordiging onontbeerlijk. Doel hierbij is om de sociale partners zo veel mogelijk te ontzorgen.

CRH biedt een pensioenregeling aan die aan de bovenkant van de markt zit. Het eigen pensioenfonds biedt de mogelijkheid om een pensioenbeleid op maat te voeren. Waar de onderneming dit noodzakelijk acht, kan in bepaalde bedrijfstakken een pensioenregeling worden geboden die beter aansluit bij hetgeen in de markt gebruikelijk is. Het pensioenfonds bewaakt de uitvoerbaarheid en de communiceerbaarheid van de pensioenregelingen. Hiermee wordt voorkomen dat de uitvoeringskosten nodeloos oplopen.

CRH Pensioenfonds is gebaat bij continuïteit binnen het bestuur en het pensioenbureau. Dit geldt zowel op beleidsmatig als op uitvoeringstechnisch terrein. Uiteraard zullen er met enige regelmaat vacatures ontstaan. Bij de invulling hiervan wordt gestreefd naar een zo goed mogelijke diversiteit van de bezetting. Daarnaast is het van belang om ook de aanwezige ervaring aan boord te houden.

CRH Pensioenfonds ziet een toenemende aandacht voor maatschappelijk verantwoord beleggen. Het fonds onderschrijft dit belang en volgt de ontwikkelingen op de voet. Doelstelling is om op maatschappelijk verantwoorde wijze een marktconform rendement te behalen binnen de grenzen van het door sociale partners onderschreven risicoprofiel.

Strategie

Stichting CRH Pensioenfonds beschikt over een professioneel en slagvaardig paritair bestuur. Het is belangrijk dat de bezetting van het bestuur op peil blijft. Het kost minimaal een jaar om een kandidaat klaar te stomen voor een positie in het bestuur. Het streven is om tenminste één aspirant bestuurslid “op de bank” te hebben, zodat vervanging van een bestuurslid snel kan plaatsvinden. Het bestuur streeft naar een bezetting die voldoende diversiteit biedt en bestaat uit bestuursleden die complementair zijn aan elkaar. Bij de werving van nieuwe bestuursleden wordt hiermee bij het opstellen van het profiel rekening gehouden.

Verder is het noodzakelijk dat het bestuur zijn kennis up-to-date houdt. Dit vindt plaats aan de hand van een opleidingsplan waarbij permanente educatie een belangrijk aandachtspunt is. Ook het volgen van de ontwikkelingen op pensioengebied maakt hier onderdeel van uit. Het bestuur is derhalve in staat om ontwikkelingen te onderkennen en er op in te spelen. Er is sprake van een open sfeer binnen het bestuur waarbij ruimte is voor ieders individuele mening en de bestuurders elkaar durven aan te spreken op hun verantwoordelijkheden.

De deelnemersadministratie, communicatie en bestuursondersteuning vinden plaats binnen het eigen pensioenbureau. Het pensioenbureau is deskundig en slagvaardig en in staat kwaliteit te leveren. De medewerkers van het pensioenbureau zijn goed opgeleide, gemotiveerde teamspelers. Binnen het pensioenbureau is er oog voor de persoonlijke ontwikkeling van de medewerkers. Op deze wijze wordt continuïteit binnen het pensioenbureau nagestreefd. Waar nodig wordt externe deskundigheid ingehuurd.

De deelnemersadministratie wordt gevoerd met behulp van een modern pensioensysteem. Dit systeem stelt het fonds in staat de pensioenaanspraken op grond van de pensioenregeling foutloos te administreren en hierover helder te communiceren met de deelnemers. Bij de aanschaf van het pakket was een belangrijke eis dat aanpassingen in de pensioenregeling relatief eenvoudig kunnen worden doorgevoerd. Zo heeft het systeem reeds bewezen dat het opschuiven van de pensioenleeftijd eenvoudig kan worden aangepast. Ook een overgang naar een systeem van individuele pensioenpotjes is met relatief beperkte inspanningen in het administratiepakket te implementeren.

De beleggingen van het fonds sluiten aan bij de risicohouding van het bestuur en sociale partners. De inrichting van de beleggingsportefeuille geschiedt aan de hand van de door het bestuur opgestelde investment beliefs. Belangrijk uitgangspunt hierbij is het belief “passief, tenzij”. Het fonds streeft er naar het benchmark rendement te behalen of zo dicht mogelijk te benaderen, tegen lage kosten.

Het pensioenfonds onderkent het belang van een goede relatie met de stakeholders van het fonds. Bestuur en pensioenbureau stellen zich hierbij pro-actief op. Het fonds is transparant over de bedrijfsvoering en wijst partijen op de uitvoerbaarheid en communiceerbaarheid van de pensioenregeling.

Code Pensioenfondsen

Per 1 januari 2014 is de Code Pensioenfondsen in werking getreden. Deze Code is opgesteld door de Pensioenfederatie en de Stichting van de Arbeid en bevat normen voor “goed pensioenfonds bestuur”. De Code Pensioenfondsen vervangt de in 2005 gepubliceerde “Principes voor goed pensioenfondsbestuur”.

De Code pensioenfondsen is wettelijk verankerd. De in deze Code opgenomen normen vormen een aanvulling op wet- en regelgeving. Er mag van deze normen worden afgeweken, maar dit moet dan wel op goede gronden gebeuren. De Code gaat uit van het “pas toe of leg uit” beginsel. Bij de invoering van de nieuwe bestuursstructuur per 1 juli 2014 heeft de Code Pensioenfondsen als leidraad gediend. Hieronder wordt ingegaan op de zaken waarbij niet volledig aan de Code Pensioenfondsen wordt voldaan.

Onderdeel van de Code Pensioenfondsen is de diversiteit in de samenstelling van het bestuur. Bij het invullen van de recente vacatures is nadrukkelijk gezocht naar vrouwelijke kandidaten. Tot op heden is dit niet gelukt. Het bestuur blijft dit echter wel nastreven.

De medewerkers van het pensioenbureau zijn in dienst van CRH Nederland. Het beloningsbeleid van CRH Nederland sluit niet volledig aan bij de Code Pensioenfondsen. Dit is besproken door het bestuur van Stichting CRH Pensioenfonds. Het bestuur is van oordeel dat het beloningsbeleid van CRH Nederland passend is voor Stichting CRH Pensioenfonds.

Begin 2018 is het concept deskundigheidsplan in het bestuur besproken. Het gewenste kennisniveau is hierbij afgezet tegen het aanwezige kennisniveau. Dit plan zal in een later stadium nog worden aangevuld met de competenties.

Pensioenbureau

Het bestuur heeft de uitvoering van de pensioenregelingen uitbesteed aan CRH Nederland B.V. door middel van een administratieovereenkomst. CRH Nederland B.V. heeft deze werkzaamheden ondergebracht bij het pensioenbureau. De dagelijkse leiding van het pensioenbureau is in handen van de directie van het pensioenbureau. De bezetting van het pensioenbureau bedraagt 3,7 FTE.

Verantwoordingsorgaan

Het verantwoordingsorgaan bestaat uit minimaal vijf en maximaal tien leden waarbij er:

- Maximaal één vertegenwoordiger namens de werkgever wordt benoemd;
- Minimaal één vertegenwoordiger namens de pensioengerechtigden wordt benoemd;
- Minimaal drie vertegenwoordigers namens de deelnemers worden benoemd.

Op 31 december 2017 bestond het verantwoordingsorgaan uit:

- Eén vertegenwoordiger namens de werkgever;
- Twee vertegenwoordigers namens de gepensioneerden;
- Vijf vertegenwoordigers namens de deelnemers.

In 2017 kwam het verantwoordingsorgaan drie maal bijeen in een vergadering met het bestuur. Voor het verslag van het verantwoordingsorgaan over het jaar 2017 wordt verwezen naar pagina 29. Per 1 januari 2017 waren de heer Van Beelen en de heer Heddes aftredend. De heer Van Beelen stelde zich herkiesbaar en is herbenoemd voor een periode van vier jaar. De heer Heddes stelde zich niet herkiesbaar. De heer Heddes was vanaf de fusie met Stichting Pensioenfonds Cementbouw per 1 januari 2008 lid van het verantwoordingsorgaan van CRH Pensioenfonds. De heer Heddes heeft altijd een voortrekkersrol vervuld binnen het verantwoordingsorgaan. Het bestuur van CRH Pensioenfonds is de heer Heddes hiervoor bijzonder erkentelijk. Verder trad de heer De Jong af in het verslagjaar. Het bestuur dankt hem voor zijn bijdrage aan het verantwoordingsorgaan.

Per 1 juli 2017 heeft de heer Nieuwenhuisen de voorzittershamer van het verantwoordingsorgaan overgedragen aan de heer De Wit. Het bestuur dankt de heer Nieuwenhuisen voor de wijze waarop hij de voorzittersrol binnen het verantwoordingsorgaan heeft vervuld. De heer Nieuwenhuisen blijft wel lid van het verantwoordingsorgaan.

Statuten en Reglement

Het doel van Stichting CRH Pensioenfonds is het nu en in de toekomst verstrekken van uitkeringen aan gepensioneerde deelnemers en hun nabestaanden ter zake van ouderdom en overlijden. Ook voorziet het fonds in voortzetting van de pensioenopbouw tijdens arbeidsongeschiktheid.

De statuten zijn in het verslagjaar niet gewijzigd. De laatste statutenwijziging vond plaats per 15 juli 2014.

Ook de pensioenreglementen zijn in het jaar 2017 niet gewijzigd. Per 1 januari 2015 zijn de pensioenreglementen laatstelijk gewijzigd. Per 1 januari 2018 zullen de reglementen worden aangepast in verband met de nieuwe pensioenregeling die geldt met ingang van 1 januari 2018.

Gang van zaken in het boekjaar

Algemeen

Het jaar 2017 liet een significant herstel van de actuele dekkingsgraad zien. De aandelenportefeuille liet (excl. Hedge) een rendement zien van 11,8% en de interne rentevoet op basis van de door DNB voorgeschreven rentetermijnstructuur (incl. UFR) steeg van 1,4% eind 2016 naar 1,6% eind 2017. De vastrentende waarden lieten daardoor een licht negatief resultaat zien maar om die reden namen ook de verplichtingen van het fonds af. De actuele dekkingsgraad van het fonds nam hierdoor met 8,1% toe van 96,9% eind 2016 tot 105,0% eind december 2017. Eind oktober 2017 kwam ook de beleidsdekkingsgraad weer boven de 100% zodat de waardeoverdrachten weer konden worden hervat.

De beleidsdekkingsgraad wordt berekend als het gemiddelde van de actuele dekkingsgraden over de voorgaande twaalf maanden. Op 31 december 2016 bedroeg de beleidsdekkingsgraad 91,4%. Eind 2017 was deze gestegen tot 101,5%. Op grond hiervan was het niet mogelijk om de pensioenen per 1 januari 2017 te indexeren.

De reële dekkingsgraad steeg van 74,3% eind 2016 naar 81,7% eind 2017. De reële dekkingsgraad geeft weer in welke mate een volledig geïndexeerd pensioen op basis van prijsinflatie naar verwachting mogelijk is.

Overeenkomstig artikel 96 van de Pensioenwet wordt vermeld dat het pensioenfonds in het afgelopen jaar geen dwangsommen en boetes zijn opgelegd.

Economie

De wereldeconomie deed het in 2017 bijzonder goed. Zowel de bedrijfsinvesteringen als de winstontwikkeling trokken verder aan en opkomende markten profiteerden van een significant vertrouwensherstel. Zo ontstond een breed gedragen verbetering van de wereldwijde economische activiteit. De wereldeconomie is in 2017 met circa 3,5% gegroeid (ten opzichte van 3,0% in 2016). De inflatie bleef in 2017 (ruim) onder de doelstelling van de centrale banken. Vooral in de VS is de inflatie lager dan op basis van de werkloosheid en de productiviteitsgroei zou mogen worden verwacht. In de eurozone daalde de kerninflatie naar 0,9% op jaarbasis.

De gematigde inflatie stelt de Fed en de ECB in staat om, ondanks de sterke economische groei, het beleid van monetaire versoepeling geleidelijk (in plaats van drastisch) te normaliseren. De Fed liep daarin voorop met renteverhogingen in maart, juni en december en kondigde in september 2017 de afbouw van haar balans aan. De ECB bereidde de markt in 2017 voor op een verlaging van haar maandelijkse obligatie-opkopen. Het ECB-opkoopprogramma blijft vooralsnog echter een open einde houden.

Politiek

Het wereldwijde politieke beeld bleek minder dramatisch dan velen aan het begin van het jaar hadden gevreesd. De nieuwe Amerikaanse regering had weliswaar veel moeite om de campagnebeloftes waar te maken, maar boekte in 2017 toch nog succes met een nieuwe belastingwet. De vrees voor protectionistische handelsmaatregelen vanuit de VS bleek vooralsnog overtrokken. In Nederland en Frankrijk kreeg het populisme, dat een jaar eerder nog successen kende in de VS en in het VK, niet echt voet aan de grond. In Duitsland werd Angela Merkel herkozen als bondskanselier. In Spanje leverden verkiezingen in Catalonië een meerderheid op voor de afscheidingspartijen waardoor de spanningen tussen de centrale regering en het lokaal bestuur opliepen. De Britse premier Theresa May verloor haar meerderheid na tussentijdse verkiezingen in juni, waardoor haar positie duidelijk verzwakte. In de Brexit-onderhandelingen worden eerste voorzichtige resultaten geboekt. Hier is echter nog een lange weg te gaan die met veel onzekerheden is omgeven. De Vijfsterrenbeweging en de Lega hebben in Italië een nieuwe regering gevormd. De EU-landen zullen moeten omgaan met deze uitgesproken eurosceptische stem in hun midden. In Japan won de Liberaal-Democratische Partij van Shinzo Abe tussentijdse verkiezingen in oktober en behield haar twee derde meerderheid in het parlement. Daarmee lijkt daar de voortgang van 'Abenomics' verzekerd.

Opkomende markten

Opkomende markten hebben zich aangesloten bij het wereldwijde economische herstel. Interne en externe omstandigheden zijn aldaar sterk verbeterd. De handelsstromen tussen ontwikkelde en opkomende markten zijn versneld; een soortgelijk beeld geldt voor de handel tussen opkomende markten onderling. Ingegeven door relatief soepele financiële condities, een gestage instroom van kapitaal en toenemende binnenlandse investeringen herstelde de binnenlandse vraag in 2017 in de opkomende markten.

De Chinese overheid richt zich steeds meer op het terugdringen van de schuldenlast en de overcapaciteit, waarbij de negatieve impact op de groei beperkt kan worden gehouden. Gerichte maatregelen hebben in China geleid tot een stabilisatie van de schuldquote en het land voert hervormingen door om zijn staatsbedrijven veerkrachtiger te maken. Inkomensongelijkheid in China neemt af en het aandeel van de consumptie in het Chinese bruto binnenlands product neemt duidelijk toe.

Aandelenmarkten

De wereldwijde aandelenmarkten deden het dankzij positieve groeiverrassingen en een degelijke winstgroei, goed in 2017. De volatiliteit was relatief laag en de aandelenkoersen realiseerden (uitgedrukt in in euro's) wereldwijd een rendement van 8,1%. Opkomende markten blonken, dankzij de verbetering van het economische momentum en groeiende winsten uit met een rendement van 21% in euro's.

Obligaties, rente en spreads

De obligatiemarkten hielden veel beter stand dan velen aan het begin van het jaar verwachtten. De renteniveaus liggen weliswaar hoger dan de dieptepunten uit 2016, maar de stijging was relatief beperkt. Met name wanneer beleggers zich zorgen maakten over een al te drastische normalisatie van het monetair beleid nam de volatiliteit in de rente op Duitse staatsobligaties toe. In de VS liep in 2017 de korte rente gestaag op door de renteverhogingen van de Fed en de stijgende renteverwachtingen. Voor de spreadmarkten was 2017 opnieuw een sterk jaar. De betere macro-economische omstandigheden en het geleidelijke (in plaats van drastische) normalisatiebeleid van de centrale banken zorgden voor solide fundamentals voor de uitgevende bedrijven.

Vermogensbeheer en rendement

Ultimo 2017 was de verdeling van het belegd vermogen als volgt:

vastrentend	65,4%
aandelen	34,5%
derivaten	0,1%

Het beleggingsplan kende ultimo 2017 onderstaande strategische verdeling:

vastrentend	70,0%	(Ondergrens 65%; bovengrens 75%)
aandelen	30,0%	(Ondergrens 25%; bovengrens 35%)

Over het boekjaar 2017 werd een rendement gerealiseerd van 4,52% (benchmark 4,76%). Het rendement op vastrentend bedroeg +/- 0,32% (benchmark 0,11%). Het resultaat op aandelen (zonder afdekking van de vreemde valuta) bedroeg 11,77% (benchmark 12,06%). Deze underperformance werd voornamelijk veroorzaakt door het achterblijven van het Dividend Aandelen Fonds dat wordt afgezet tegen de MSCI World Index maar dat een duidelijke dividend strategie kent. Ten opzichte van andere dividend fondsen scoorde het Dividend Aandelen Fonds wel een voldoende. De valutaafdekking zorgde voor een positieve bijdrage aan het rendement van 0,93%.

Na uitvoerige evaluatie is in 2017 besloten het NN IP Global Equity fonds wegens langjarige structurele underperformance te vervangen. Samen met de adviseur van de vermogensbeheerder (Altis) en ondersteund door Mercer als adviseur van de beleggingscommissie is vervolgens een

vervangend fonds geselecteerd. Hierbij is gekozen voor het passieve Northern Trust World ESG Customized Euro hedged Fund. Deze keuze is op basis van de volgende criteria gemaakt.

- De keuze voor dit passieve fonds is in lijn met de investment beliefs;
- Het past zowel binnen de huidige als de strategische asset allocatie;
- Het fonds doet niet aan securitieslending;
- Het fonds kent een Environmental, Social en Governance (ESG) beleid, zowel uitsluitingen als engagement;
- Het fonds stond zowel op de short-list van Altis als van Mercer.

Deze transitie is in mei 2017 uitgevoerd.

De gerealiseerde rendementen zijn na aftrek van kosten. De vermogensbeheerkosten bedroegen in 2017 0,62%. Naast de reguliere vermogensbeheerkosten van 32 basispunten bestaat deze post voor 30 basispunten uit de geraamde transactiekosten binnen de beleggingsfondsen. In 2017 maakt deze raming voor de eerste keer deel uit van de gerapporteerde vermogensbeheerkosten.

Selectietraject nieuwe vermogensbeheerder

In het boekjaar 2017 heeft een selectietraject plaatsgevonden voor een nieuwe vermogensbeheerder. Hierbij had het fonds de volgende hoofddoelstellingen geformuleerd.

- Mogelijkheid om beleggingscategorieën “best in class” in te vullen;
- Mogelijkheid om een aantal beleggingscategorieën passief in te vullen;
- Verbetering van de invulling van rentehedge;
- Verbetering van transparantie binnen de beleggingsportefeuille.

Op basis van de opgestelde wensen en eisen is er voor gekozen om een vragenlijst te sturen aan meerdere partijen. Op basis van de ontvangen antwoorden is vervolgens één partij afgefallen. In april 2017 hebben de resterende partijen een presentatie gegeven aan de beleggingscommissie. Deze sessies waren aanleiding om de wensen en eisen wat verder aan te scherpen. In juni 2017 werd van deze partijen een aangepast voorstel ontvangen. Op basis hiervan kwam de beleggingscommissie tot de conclusie dat het voorstel van NN IP het meest interessant was. Deze mening was gebaseerd op de volgende punten:

- Voldoen aan de initiële criteria;
 - o “best in class”
 - o Mogelijkheden om passief te beleggen
 - o Verbetering invullen rentehedge
- Marktconforme vergoeding;
- DNB rapportages rechtstreeks aangeleverd door NN IP en niet via custodian;
- Bereidheid rapportages verder te verbeteren;
- Goede kwaliteit accountmanagement;
- Transitie binnen NN IP eenvoudiger en goedkoper dan bij nieuwe partij.

In juli 2017 heeft het bestuur vervolgens ingestemd met het advies van de beleggingscommissie om met NN IP de onderhandelingen te starten voor een nieuw vermogensbeheercontract en de bijbehorende transitie van de beleggingsportefeuille.

De onderhandelingen over het nieuwe vermogensbeheercontract zijn gestart in september 2017. De beleggingscommissie heeft hierbij gebruik gemaakt van de ondersteuning door Mercer en een externe jurist van Clifford Chance. Op 23 maart 2018 heeft het bestuur ingestemd met het nieuwe vermogensbeheercontract.

Strategische asset allocatie

In het boekjaar 2016 werd gestart met een strategische asset allocatiestudie. Dit mondde uit in een advies aan het bestuur. Doel van de strategische asset allocatiestudie was om binnen het bestaande risicoprofiel te komen tot een verbetering van de diversificatie en de risico-rendementsverhouding. Hierbij werd een drietal beleggingscategorieën toegevoegd, te weten:

-
- Hypotheken;
 - Beursgenoteerd vastgoed;
 - Small Caps.

Hoewel implementatie van dit advies niet zou leiden tot een vergroting van het risicoprofiel, zou dit wel leiden tot een stijging van het vereist vermogen. Dit had er geleid tot de lage stand van de actuele dekkingsgraad toe kunnen leiden dat een korting van de opgebouwde pensioenen noodzakelijk zou zijn geworden. Een dergelijk scenario werd door het bestuur als onwenselijk bestempeld. Besloten werd dan ook het advies van de beleggingscommissie vooralsnog aan te houden.

Voorafgaand aan het besluit om het nieuwe vermogensbeheercontract goed te keuren heeft het bestuur opnieuw gesproken over de strategische asset allocatie. Hier is opnieuw getoetst of het risicoprofiel niet vergroot zou worden als gevolg van de invoering van de nieuwe strategische asset allocatie.

Hiertoe werd het vereist vermogen op basis van het nieuwe strategisch beleggingsbeleid vergeleken met het vereist vermogen dat hoorde bij het strategisch beleggingsbeleid direct voorafgaand aan het ontstaan van de herstelplansituatie. Beide berekeningen zijn vervolgens uitgevoerd met hetzelfde model en parameters zoals deze golden per 30 september 2017.

Het vereist vermogen op basis van het strategisch beleid per 31 december 2008 kwam hierbij uit op 21,3%. Op basis van het voorgestelde strategische beleid kwam deze uit 21,0%. Hiermee werd aangetoond dat het risicoprofiel door de invoering van de nieuwe strategische asset allocatie niet wordt vergroot. Het bestuur stemde op 23 maart 2018 dan ook definitief in met de invoering van de nieuwe strategische asset allocatie.

Investmentbeliefs

De investmentbeliefs luiden als volgt:

- *Doelstelling van de beleggingen*
De beleggingen moeten gericht zijn op het nu en in de toekomst kunnen voldoen aan de verplichtingen van het fonds. Risico moet beschouwd worden in termen van waarschijnlijkheid dat niet aan de verplichtingen voldaan kan worden.

Het pensioenfonds heeft de ambitie om pensioenen te kunnen indexeren, waarbij het risico dat de pensioenen mogelijk gekort moeten worden niet uit het oog wordt verloren.

- *Risico - rendement*
Het fonds onderkent dat rendement alleen kan worden bereikt met het nemen van risico, terwijl risico geen garantie geeft dat er rendement zal worden gegenereerd.

Risicobeheer neemt een centrale plaats in bij het nemen van alle beleggingsbeslissingen. Het pensioenfonds streeft er naar om alleen risico's te nemen die naar verwachting waarde toevoegen.

- *Actief – passief binnen asset classes*
Sommige markten zijn efficiënt; andere niet. Ontwikkelde markten zoals de VS zijn zeer efficiënt waardoor er geen extra rendement te behalen is door actief beheer. Voor andere markten, bijvoorbeeld opkomende markten geldt dat actief beheer waarde kan toevoegen. Bij de afweging tussen actief en passief beleggen zijn kosten en governance belangrijke aandachtspunten.
- *Transparantie*
Aangezien een gebrek aan transparantie een risico herbergt, streeft het fonds naar transparantie ten aanzien van beleggingen.

Gebrek aan transparantie in sommige instrumenten of beleggingsstrategieën kunnen een significant niet geïdentificeerd risico vormen. Transparantie en begrip zijn daarom cruciaal.

- *Derivaten*

Het gebruik van derivaten voor het verminderen van risico's is toegestaan evenals het gebruik van deze derivaten voor een efficiënt portefeuille beheer.

Het gebruik van derivaten mag niet gebruikt worden voor speculatie. De werking van de te gebruiken derivaten moet in hoofdlijnen begrijpelijk zijn.

- *Complexiteit*

Complexiteit van de beleggingen moet in overeenstemming zijn met de kennis en governance binnen de organisatie.

Hierbij rekent het fonds het pensioenbureau en adviseurs ook als onderdeel van de organisatie. Essentieel is wel dat deze externe partijen in staat zijn om complexe vraagstukken uit te kunnen leggen aan het fonds. Het fonds zal periodiek beoordelen of de kennis en expertise van het fonds nog aansluit met de mate van complexiteit van de portefeuille.

- *Rolverdeling bestuur - extern*

Het bestuur stelt het beleggingsbeleid vast en de uitvoering ligt bij andere partijen.

Uiteraard controleert het bestuur de uitvoering, hierbij gesteund door de beleggingscommissie en haar adviseurs.

- *Verantwoord beleggen*

Het fonds waardeert goed bestuur en maatschappelijk verantwoord beleggen als belangrijk en streeft ernaar haar portefeuille in lijn hiermee in te richten.

Het bestuur wil zaken doen met vermogensbeheerders die de United Nations Principles for Responsible Investments (UNPRI) hebben ondertekend. Bij de selectie van vermogensbeheerders vormt de integratie van maatschappelijk verantwoord beleggen een belangrijk onderdeel van de besluitvorming.

Maatschappelijk verantwoord beleggen

CRH Pensioenfonds belegde per 1 januari 2017 uitsluitend via beleggingsfondsen van NN Investment Partners (NN IP) en volgt hiermee ook het beleid van de desbetreffende fondsmanagers. De beleggingsrichtlijnen zijn gebaseerd op drie pijlers:

1. Actief aandeelhouderschap;

NN IP is ondertekenaar van het verdrag voor verantwoord beleggen van de Verenigde Naties UNPRI. Dit is een geheel van wereldwijde 'best practices' die beleggers en vermogensbeheerders helpen rekening te houden met milieu-, sociale en bestuurskwesties (ESG) in het nemen van investeringsbeslissingen en als houder van aandelen.

NN IP oefent stemrecht uit met de aandelen waarin wordt belegd. Op die manier speelt men een rol in het waarborgen van de checks en balances bij de bedrijven waarin wordt belegd. Door het stemrecht uit te oefenen is men in staat het management op een effectieve manier ter verantwoording te roepen.

NN IP vindt dat de rechten die zijn verbonden aan het bezit van aandelen, inclusief het recht om te stemmen bij volmacht, tot het vermogen behoren, net als de economische investering die de aandelen zelf vertegenwoordigen. Beleggers spelen een rol in het waarborgen van de juiste controles en balansen bij de bedrijven waarin ze beleggen. Het uitoefenen van het stemrecht is voor beleggers een van de meest effectieve manieren om het management ter verantwoording te roepen. Bij het uitoefenen van het stemrecht worden zeven verschillende thema's onderkend.

1. Samenstelling bestuur en directie;
2. Beloningsbeleid;

-
3. Audit bevindingen;
 4. Kapitaalstructuur, fusies en overnames;
 5. Wijziging statuten, reglementen en juridische structuur van de onderneming;
 6. Beschermingsconstructies tegen overnames;
 7. Sociale, ethische en milieuaspecten.

Dialogoog en engagement met bedrijven zijn onderdeel van NN IP's fundamentele benadering van het beleggingsproces als een actieve belegger. Engagement-activiteiten worden uitgevoerd door eigen specialisten en tot op zekere hoogte via externe aanbieders (onderzoek naar ESG-cijfers en stemmen bij volmacht). Analisten, portefeuillemangers en ESG-specialisten hebben regelmatig overleg met bedrijfsmanagementteams. De verslagen van de meetings worden opgeslagen in de researchdatabase van NN IP en zijn toegankelijk voor alle beleggingsprofessionals van NN IP, waar ook ter wereld.

Door de voortdurende dialoog stimuleert NN IP bedrijven om te voldoen aan de milieu-, sociale en bestuurlijke werkwijzen die passend worden geacht. NN IP verwacht dat alle bedrijven waarin ze belegt normen, beleid en beheerprocessen implementeert ten aanzien van de potentiële ESG-risico's. Om de dialoog en engagement meer kracht bij te zetten werken ze regelmatig samen met andere beleggers. NN IP spreekt ook regelmatig met wetgevers en toezichthouders over duurzaamheid en aandeelhoudersrechten. NN IP is lid van diverse beleggersnetwerken via welke ze actief deelnemen aan het politieke debat. Voorbeelden zijn International Corporate Governance Network (ICGN), Eumedion, European Fund and Asset Management Association (EFAMA) en Dutch Fund and Asset Management Association (DUFAS).

2. Het integreren van milieu-, sociale en bestuurlijke factoren (ESG) in het beleggingsproces;

NN IP integreert milieu-, sociale en bestuurlijke factoren (ESG) in het beleggingsproces. Hierdoor kunnen ze factoren meewegen die vaak buiten de traditionele financiële analyse vallen, maar wel een aanzienlijke invloed kunnen hebben op het langetermijnrendement. Op deze manier kunnen analisten potentiële waarde ontsluiten door het identificeren van mogelijkheden en/of risico's vanuit ESG-perspectief. De fondsmanagers baseren hun beleggingsbeslissingen mede hierop.

Voorbeelden van ESG-factoren zijn milieuschade en klimaatverandering, corruptie, mensenrechten, gezondheid en veiligheid en goed ondernemingsbestuur. De analisten hebben toegang tot de ESG-database. Deze bevat informatie over hoe elk bedrijf op de ESG-factoren scoort ten opzichte van het sectorgemiddelde en over of er sprake is van structurele problemen of controverses met betrekking tot mensen, milieu, aarde en samenleving. De analisten nemen deze gegevens op in hun beleggingscases. Ze kijken per bedrijf dat voor belegging in aanmerking komt naar de materialiteit (ofwel de invloed op de waardering). De fondsmanagers baseren hun beslissingen mede op deze beleggingscases. Dit proces is van toepassing op aandelen en bedrijfsobligaties. Een soortgelijke procedure geldt voor staatsobligaties, maar in plaats van ESG-gegevens op bedrijfsniveau maken ze hier gebruik van ESG-data op landelijk niveau.

3. Uitsluitingen;

NN IP hanteert beleggingsrestricties gebaseerd op het beleidskader voor verantwoord beleggen van NN Group. Dit raamwerk is gebaseerd op hun waarden en breed geaccepteerde standaarden, principes en best practices, waaronder de United Nations' Global Compact. Deze principes zijn aangevuld met criteria voor controversiële aspecten van de wapen of defensiesector. Aan de hand van deze criteria implementeren zij voor CRH Pensioenfonds een uitsluitingenlijst voor de defensiesector.

Wapenhandel met bepaalde landen en/of partijen wordt als controversieel beschouwd. Daarnaast gelden antipersoonsmijnen, clusterbommen, munitie met verarmd uranium en chemische wapens als omstreden.

Ook nucleaire wapens worden als controversieel beschouwd. Deze wapens hebben een ander karakter, omdat de productie, het gebruik en de verspreiding ervan internationaal sterk zijn gereguleerd. Veel hightechbedrijven zijn betrokken bij de nucleaire bewapeningsprogramma's van hun regeringen.

Dergelijke bedrijven worden uitgesloten als ze gevestigd zijn in landen die het non-proliferatieverdrag niet hebben getekend of een meerderheid van de omzet behalen uit defensie gerelateerde activiteiten.

In 2017 is besloten het underperformende Global Equity Fonds te vervangen. Bij de selectie van een vervangend aandelen fonds is ESG een belangrijk aandachtspunt geweest. Deze selectie is begeleid door Altis en Mercer. Vastgesteld is dat het Northern Trust ESG Fund zowel een uitsluitingsbeleid kent als een engagementbeleid. Op 17 februari 2017 heeft het bestuur ingestemd met het advies van de beleggingscommissie.

Afdekking renterisico

Het bestuur hanteert sinds begin 2012 een beleidsstaffel. Doel van deze staffel is om bij een verder dalende lange rente het renterisico wat verder open te zetten. Deze staffel bevat een aantal ijkpunten. Wanneer de 30 jaars swaprente beneden de in de staffel gedefinieerde niveaus zakt, is dit aanleiding om met beleggingscommissie en bestuur te bezien of de mate van renteafdekking kan worden teruggebracht naar een eveneens tevoren bepaald niveau. Anderzijds zijn ook ijkpunten benoemd om bij een stijgende rente de mate van renteafdekking weer te verhogen. Dit is echter geen automatisme. De beleidsstaffel fungeert hierbij als een handvat. Het bestuur zal te allen tijde de marktomstandigheden van dat moment in ogenschouw nemen.

Het bestuur heeft besloten om bij een stijgende rente het renterisico vanaf een wat lager renteniveau dan voorheen weer wat verder dicht te zetten. Het beleidskader van het fonds voorziet er nu in dat bij een renteniveau van 2,25% het afdekkingspercentage weer wordt verhoogd van 30% naar 35%. Vervolgens wordt bij elke kwart punt stijging van de rente de afdekking met 5% verhoogd tot dat een afdekkingspercentage van 80% is bereikt.

Tabel ijkpunten afdekking renterisico			
Rente percentage 30 jaar Swap	Afdekkingspercentage	Bandbreedte	Uitgevoerd
Startpunt	65%	+/- 5%	
2,25%	50%	+/- 5%	2012
2,00%	45%	+/- 5%	2012
1,75%	40%	+/- 5%	2014
1,50%	35%	+/- 5%	2014
1,25%	30%	+/- 5%	2016
2,25%	35%	+/- 5%	
2,50%	40%	+/- 5%	
2,75%	45%	+/- 5%	
3,00%	50%	+/- 5%	
3,25%	55%	+/- 5%	
3,50%	60%	+/- 5%	
3,75%	65%	+/- 5%	
4,00%	70%	+/- 5%	
4,25%	75%	+/- 5%	
4,50%	80%	+/- 5%	

De duration van de totale beleggingsportefeuille bedraagt ultimo 2017 6,5 jaar. De duration van de verplichtingen op marktwaaarde bedraagt per deze datum 22,1. Het renterisico is hiermee ultimo 2017 rekening houdend met een actuele dekkingsgraad op marktwaaarde (op basis van de swaprente en dus zonder UFR) van 101,6% voor 29,9% afgedekt. De renteafdekking vindt plaats door te beleggen in het All Grade Long Duration Fund van NN Investment Partners. Door middel van derivaten wordt de duration van dit fonds verhoogd van 5,7 naar 25,9 jaar. De duration van de vastrentende portefeuille bedroeg per 31 december 2017 9,7 jaar. De gemiddelde swap marktrente bedroeg per 1,42% 31 december 2017.

Afdekking valutarisico

Het bestuur heeft besloten om de drie belangrijkste valuta's waarin wordt belegd, de Dollar, de Yen en het Pond, strategisch af te dekken. Het strategisch beleid ten aanzien van de valuta afdekking is door het bestuur geëvalueerd nadat uit onderzoek door Mercer was gebleken dat 100% afdekking van het valutarisico niet optimaal was. Het bestuur heeft daarop besloten met ingang van januari 2014 de strategische afdekking van de Dollar, de Yen en het Pond te verlagen van 100% naar 80%.

In de loop van 2017 is het niet gehedgde Global Equity Fonds vervangen door het gehedgde Northern Trust ESG Fund. Om de totale mate van valutahedge op hetzelfde peil te houden is daarom de hedge van Dollar, Yen en Pond teruggebracht van 80% naar 65%.

Het valutarisico is in lijn met het strategisch beleid per 31 december 2017 afgedekt zoals vermeld in onderstaand overzicht.

Dollar	65%
Yen	65%
Pond	65%

Per saldo steeg de waarde van de Euro ten opzichte van de afgedekte valuta. De waarde van de beleggingen die werden aangehouden in deze valuta daalden hierdoor in Euro's uitgedrukt in waarde. Dit werd deels gecompenseerd door een positief resultaat op valuta-afdekking van € 6.457.000.

Bestuur en governance

Aanpassing wijze van berekening kostendekkende premie

Jaarlijks dient het bestuur van het pensioenfonds vooraf te toetsen of de premie van het pensioenfonds kostendekkend is. Omdat CRH Pensioenfonds een CDC-regeling met een vaste premie kent, kan de premie niet tussentijds door het bestuur worden aangepast. Dit betekent dat wanneer de premie niet kostendekkend is, het bestuur de hoogte van de jaarlijkse pensioenopbouw moet verlagen. Dit leidde er toe dat per 1 januari 2016 het opbouwpercentage moest worden verlaagd van 2,232% naar 2,11%.

Bij de berekening van de kostendekkende premie ging het bestuur tot en met het jaar 2016 uit van de gemiddelde marktrente over de afgelopen 60 maanden. Als gevolg van de in het jaar 2016 verder gedaalde rente dreigde een verdere daling van het opbouwpercentage per 1 januari 2017. Mede op verzoek van de sociale partners heeft het bestuur zich daarom gebogen over de vraag of de kostendekkende premie mogelijk berekend kan worden op basis van het verwacht rendement. Hierdoor zou er mogelijk een hoger opbouwpercentage kunnen worden vastgesteld dan bij toepassing van de gemiddelde rente. Hier staat dan wel een lagere premiemarge tegenover waardoor de herstelkracht van het fonds vermindert.

Op grond van de financiële positie van het pensioenfonds aan het eind van het derde kwartaal van 2016 leek de invoering van de methode van berekening van de kostendekkende premie op basis van verwacht rendement te leiden tot een (grotere) korting van de opgebouwde pensioenen. Het bestuur heeft daarom op dat moment besloten te wachten met een besluit totdat begin januari 2017 de actuele dekkingsgraad eind december 2016 definitief bekend was.

Op dat moment, toen duidelijk was dat er geen korting van de opgebouwde pensioenen noodzakelijk was, besloot het bestuur om met ingang van het verslagjaar 2017 over te stappen van gemiddelde rente naar verwacht rendement bij de berekening van de kostendekkende premie. Als aanvullende eis hierbij stelde het bestuur wel dat de premiedekkingsgraad niet lager mag zijn dan 90%. Hiermee wordt het negatieve effect dat een hogere pensioenopbouw op de actuele dekkingsgraad van het pensioenfonds heeft, beperkt. Invoering van deze methode leidde er toe dat de verlaging van het opbouwpercentage per 1 januari 2017 kon worden beperkt. Desondanks daalde het opbouwpercentage voor 2017 ten opzichte van 2016 van 2,11% naar 2,02%. De premiedekkingsgraad over het jaar 2017 kwam uit op 91,9% en ligt daarmee boven het minimumniveau van 90%.

Invoering nieuw Financieel Toetsingskader (nFTK)

In het jaar 2015 is het nFTK van kracht geworden. De voorziening pensioenverplichtingen wordt sedert 1 januari 2015 vastgesteld op basis van de rentetermijnstructuur, inclusief de UFR, zonder driemaands middeling van de rente.

Het beleid van het pensioenfonds ten aanzien van het korten van (opgebouwde en ingegane) pensioenen en het verlenen van indexatie wordt op basis van wet- en regelgeving gebaseerd op de beleidsdekkingsgraad in plaats van op de actuele dekkingsgraad. De beleidsdekkingsgraad is gelijk aan het gemiddelde van de dekkingsgraden van de afgelopen twaalf maanden.

Pensioenfondszen zijn verplicht buffers aan te houden. In het kader van het nFTK zijn de rekenregels ter bepaling van het vereist eigen vermogen veranderd. Dit leidde in 2015 voor CRH Pensioenfonds tot een stijging van het vereist eigen vermogen van 115,2% naar 118,7%.

In het nFTK blijft korten van pensioen het uiterste redmiddel. Kortten van pensioen vindt plaats indien:

- De beleidsdekkingsgraad naar verwachting niet binnen tien jaar toegroeit naar het niveau van het vereist vermogen;
- De beleidsdekkingsgraad gedurende vijf achtereenvolgende jaren lager is dan het minimaal vereist vermogen en de actuele dekkingsgraad na vijf jaar eveneens lager is dan het minimaal vereist vermogen. Dit zou voor CRH Pensioenfonds voor het eerst per 31 december 2020 het geval kunnen zijn.

Het beleid van het pensioenfonds dient gebaseerd te zijn op de risicohouding. De risicohouding wordt vastgesteld door het bestuur na overleg met het verantwoordingsorgaan en sociale partners. De risicohouding van het bestuur is vastgesteld door middel van een zogenoemde blind-tasting sessie. Tijdens deze sessie kon het bestuur aangeven in hoeverre men bepaalde uitkomsten van risicomaatstaven (zoals de kans op korten van pensioen en het nominaal en reëel pensioenresultaat) aanvaardbaar vond zonder dat men wist welk beleggingsbeleid daar bij hoorde. De uitkomst van dit proces was dat het bestuur qua gewenst risicoprofiel van het beleggingsbeleid uitkwam in de buurt van het huidige beleggingsbeleid. Het bestuur heeft dan ook besloten het huidige beleggingsbeleid te handhaven. Deze uitkomsten zijn aanvaard door het verantwoordingsorgaan en de sociale partners (werkgever en pensioenraad).

De risicohouding is door het bestuur gekwantificeerd in een risicohouding op korte termijn en op lange termijn. De risicohouding op korte termijn is hier uitgedrukt in een percentage met bandbreedte van het vereist vermogen. De risicohouding op korte termijn is vastgesteld op een ondergrens van 70% en een bovengrens van 125% van het vereist eigen vermogen op basis van de strategische beleggingsmix.

Voor de bepaling van de risicohouding op lange termijn dient het pensioenfonds gebruik te maken van de zogeheten haalbaarheidstoets. De uitkomst van de haalbaarheidstoets geeft het pensioenresultaat weer. Het pensioenresultaat is een maatstaf voor koopkrachtbehoud van het pensioen. De formule van het pensioenresultaat is:

$$\frac{\text{Som van de verwachte reële uitkeringen conform pensioenfondsbeleid}}{\text{Som van de verwachte reële uitkeringen zonder korten, met volledige prijsindex}} * 100\%$$

Deze berekening is in 2015 gemaakt voor 2000 door DNB voorgeschreven scenario's. Hierbij is een periode van zestig jaar doorgerekend. Door het bestuur is destijds in overleg met sociale partners de ondergrens in het mediane scenario gesteld op 85%.

Het bestuur heeft vastgesteld dat het verwachte pensioenresultaat in het slechtweerscenario niet meer dan 37% mag afwijken van het gemiddelde pensioenresultaat. De haalbaarheidstoets dient met ingang van 2016 jaarlijks opnieuw te worden uitgevoerd. De uitkomsten hiervan vormen de basis voor de

communicatie met sociale partners. De sociale partners hebben ingestemd met de door het bestuur vastgestelde kwantificering van de risicohouding op zowel korte als lange termijn.

In het jaar 2017 is de Actuariële en bedrijfstechnische nota (ABTN) geactualiseerd. Dit betrof met name aanpassingen in het kader van de onderbouwing van het bestuursbeleid in het kader van prudent person. Deze versie van de ABTN is in december 2017 bij DNB ingediend.

De aanpassing van de wijze van berekening van de kostendekkende premie wordt aangemerkt als een significante beleidswijziging. Hierdoor moest per 1 januari 2017 opnieuw een aanvangshaalbaarheidstoets worden uitgevoerd. Het pensioenresultaat in het mediane scenario kwam hierbij uit op 84,8%. Dit is beneden de ondergrens van 85%. Het bestuur heeft dit begin 2017 gedeeld met sociale partners. Zij hebben in september 2017 medegedeeld dat zij bij wijze van uitzondering voor het jaar 2017 akkoord gaan met een verlaagde ondergrens van 84,8% in plaats van 85%.

Wijzigingen pensioenregelingen

De pensioenregelingen van CRH Pensioenfonds zijn in het verslagjaar ongewijzigd gebleven. Wel bleek het reglementair noodzakelijk om het opbouwpercentage te verlagen van 2,11% naar 2,02%, omdat de vaste premie als gevolg van de lage rente niet langer kostendekkend was.

Het jaar 2017 heeft voor een belangrijk deel in het teken gestaan van de wijziging van de pensioenregeling per 1 januari 2018. Enerzijds werd deze wijziging ingegeven door de wettelijke verhoging van de pensioenrichtleeftijd van 67 jaar naar 68 jaar per 1 januari 2018 en anderzijds door de wens van de sociale partners om voor wat betreft het nabestaandenpensioen over te stappen van risicobasis naar opbouwbasis. Met name dit laatste punt heeft financieel en administratief nogal wat voeten in de aarde.

Gedurende de periode (vanaf 2007 en voor een specifieke groep zelfs vanaf 2001) dat er sprake was van een nabestaandenpensioen op risicobasis bouwden de actieve deelnemers uitsluitend ouderdomspensioen op. Afschaffing van de dekking op risicobasis betekent dat er over deze periode geen gefinancierd nabestaandenpensioen is verzekerd. Hierdoor zou de dekking voor nabestaandenpensioen bij overlijden voor de pensioendatum aanmerkelijk dalen. Dit achtte zowel het bestuur als de sociale partners ongewenst. Per 31 december 2017 is daarom een deel van het opgebouwde ouderdomspensioen omgezet in opgebouwd nabestaandenpensioen op basis van de in de pensioenreglementen opgenomen ruilvoet op de pensioendatum.

Deze omzetting heeft zodanig plaatsgevonden dat de effecten van het verzekeren van het nabestaandenpensioen op risicobasis ongedaan zijn gemaakt. Dit leverde een vrijval van de voorziening pensioenverplichtingen op van ongeveer 1,5%. Dit resultaat is verwerkt in de jaarcijfers over 2017. Deelnemers die er door deze wijziging in dekking voor nabestaandenpensioen bij overlijden vóór de pensioendatum op achteruitgaan, worden hiervoor gecompenseerd. Het effect hiervan is beperkt maar is eveneens verwerkt in het boekjaar 2017.

De omzetting van de opgebouwde ouderdomspensioenen met ingangslleeftijd van 67 jaar naar 68 jaar wordt verwerkt in het boekjaar 2018. Deze omzetting geschiedt echter actuariael neutraal en heeft derhalve geen materieel effect.

De implementatie van de nieuwe pensioenregeling in de pensioenadministratie zal in de eerste helft van 2018 zijn beslag krijgen. Deze omzetting leidt op termijn tot een eenvoudiger en transparantere administratie. Bovendien is de nieuwe regeling qua communicatie richting deelnemer een stuk eenvoudiger.

Opleiding bestuur

Standaard organiseert het fonds jaarlijks twee studiedagen. In het voorjaar een studiedag beleggingen en in het najaar een studiedag met pensioen en governance gerelateerde onderwerpen. In 2017 is de studiedag beleggingen gebruikt ten behoeve van het selectieproces voor een nieuwe

vermogensbeheerder. In Nootdorp hebben de diverse kandidaat vermogensbeheerders een presentatie verzorgd van de door hen ingediende aanbiedingen. Door deze presentaties achter elkaar op één dag te clusteren kreeg de beleggingscommissie een goed beeld van de verschillende voorstellen.

De jaarlijkse studiedag in het najaar vond gezamenlijk plaats met het bestuur, de beleggingscommissie en het pensioenbureau. Het ochtendprogramma was gewijd aan een zelfevaluatie van het bestuur en pensioenbureau. Deze sessie was georganiseerd door SPO. Vanuit de uitvraag van SPO werd een aantal concrete punten benoemd die voor verbetering vatbaar waren. Verder werd ingegaan op de samenwerking binnen het bestuur en tussen bestuur en pensioenbureau. Ook werd ingezoomd op de samenwerking met externe partijen en met de diversie commissies. Een volgende stap zal zijn het in kaart brengen van de aanwezige versus de gewenste competenties van de bestuursleden. Dit laatste ook mede in het kader van de afronding van het deskundigheidsplan.

Tijdens het middagprogramma werd onder leiding van de heer Keijmel van Mercer ingegaan op het onderwerp Risicoherverzekering. Dit onderwerp was geagendeerd omdat qua deskundigheid de bestuursleden zich zelf op dit onderwerp een lage score hadden toebedeeld.

Het tweede deel van het middagprogramma ging over het thema maatschappelijk verantwoord beleggen. Aan de hand van de uitkomsten van een vooraf ingevulde vragenlijst werd hierover door de aanwezigen gediscussieerd. Het bestuur is van mening dat dit een belangrijk onderwerp is. Als belangrijke pijnpalen hierbij worden gezien, de wettelijke vereisten, de UNPRI, de investmentbeliefs van het fonds en het ESG beleid van de sponsor.

Risicomanagement

Doel van de commissie risicomanagement is om regelmatig de onderkende risico's te bespreken en om vast te stellen dat ieder genoemd risico door het jaar heen de aandacht krijgt die bij de zwaarte van dat risico past. Het gaat hierbij om de onderstaande categorieën:

- Matching- en renterisico's;
- Marktrisico's;
- Kredietrisico's;
- Verzekeringstechnische risico's;
- Omgevingsrisico's;
- Operationele risico's;
- Uitbestedingsrisico's;
- IT-risico's;
- Integriteits- en deskundigheidsrisico's;
- Juridische risico's.

In het verslagjaar is de commissie Risicomanagement drie maal bijeen geweest om de risicomatrix te bespreken. Per risico wordt een score Hoog, Midden of Laag toegekend. De commissie besluit om hierbij onderscheid te maken naar de kans dat een bepaalde gebeurtenis zich voordoet en naar de impact die deze gebeurtenis kan hebben wanneer deze zich voordoet.

Impact wordt gekwantificeerd (als hoog = 3, midden = 2 en laag =1) afhankelijk van de mogelijke invloed op de actuele dekkingsgraad. Dit wordt weer gekwantificeerd als

0% tot 1 % invloed op actuele dekkingsgraad = laag

1% tot 3 % invloed op actuele dekkingsgraad = midden

3% en meer invloed op actuele dekkingsgraad = hoog.

Kans * impact = bruto risico. Het pensioenfonds heeft vervolgens maatregelen getroffen die het bruto risico verminderen, waarna het netto risico resteert. Binnen deze systematiek zijn er twee risico's geïdentificeerd waarvan het netto risico de kwalificatie hoog heeft. In de eerste plaats is dit het renterisico. Het risico van met name een dalende rente heeft een grote impact op de financiële positie van het pensioenfonds. Het renterisico is strategisch voor 30% afgedekt. De mate van afdekking van het renterisico is afhankelijk van het niveau van de marktrente. Hiervoor hanteert het bestuur een

beleidsstaffel (zie pagina 15). Het renterisico en de effectiviteit van de renteafdekking wordt maandelijks door het bestuur gemonitord.

Het tweede risico met een hoog netto risico is het marktrisico op de aandelenportefeuille. Het marktrisico wordt beperkt doordat strategisch (slechts) 30% in aandelen wordt belegd en doordat de aandelenportefeuille goed is gespreid. Desondanks resteert een hoog netto risico. Dit risico is echter in lijn met het risico dat door sociale partners is geaccepteerd.

Een risico met een netto risico dat als “midden” wordt gekwalificeerd is het inflatierisico. Op dit moment is de inflatie laag en volgens de vooruitzichten zal dit naar verwachting niet substantieel wijzigen. Doordat er de afgelopen jaren nauwelijks is geïndexeerd, is de cumulatieve indexatieachterstand inmiddels opgelopen tot 12,3% op 31 december 2017. Daarnaast kunnen zich in de toekomst scenario's voordoen met een hoge inflatie. De beleggingsportefeuille biedt hiertegen weinig bescherming. Alleen vanuit de aandelenportefeuille mag een positieve correlatie met een oplopende inflatie worden verwacht.

De netto operationele risico's worden als gevolg van de getroffen beheersingsmaatregelen over het algemeen als laag ingeschat. Alleen het continuïteitsrisico van het pensioenbureau wordt als midden gekwalificeerd. Het bestuur onderhoudt in dit kader nauwe contacten met de directie van het pensioenbureau.

Voor de beheersing van de IT risico's is aangesloten bij het beleid van CRH Nederland. CRH Nederland beschikt over een professionele IT organisatie. Deze voorziet in adequate back-upfaciliteiten, virusscanner en firewall. In het jaar 2016 is ook voorzien in een uitwijkmogelijkheid ten aanzien van het pensioenadministratiepakket dat is ondergebracht bij de leverancier van het pensioenadministratiepakket. Het netto IT risico wordt daarom momenteel als midden gekwalificeerd.

De omgevingsrisico's “maatschappelijke veranderingen” en “sponsorrisico” kennen een netto risico dat als midden wordt gekwalificeerd. Er bestaat onzekerheid over de toekomst van het pensioenstelsel. Het pensioenfonds ziet het als haar taak om in opdracht van sociale partners een marktconforme pensioenregeling uit te voeren tegen een goede prijs-kwaliteitverhouding. Het bestuur volgt de ontwikkelingen rondom het pensioenstelsel op de voet en streeft ernaar sociale partners proactief te ondersteunen bij toekomstige keuzes. De toekomst van het pensioenstelsel is echter op dit moment ongewis. Verder verwijzen wij naar de risicoparagraaf in de jaarrekening op pagina 58.

Deelnemersbestand

Het deelnemersbestand nam in 2017 toe met 376 (gewezen) deelnemers van 11.508 naar 11.884. Een specificatie van de mutaties gedurende het afgelopen jaar wordt in onderstaande tabel weergegeven:

	Deelnemers	Gewezen	Ouderdoms	Nabest.	Wezen	Invaliditeits	Totaal
	deelnemers	Pensioen	pensioen	pensioen	pensioen	Pensioen	
Stand per 31-12-2016	3.247	6.953	959	268	38	43	11.508
Mutaties door:							
- nieuwe toetreding	414						414
- herintreding	18	-18					0
- ontslag	-319	319					0
- waarde overdracht		-3	-1				-4
- ingang pensioen	-40	-31	71	23	8		31
- overlijden	-7	-14	-13	-5			-39
- expiratie/afkoop		-16		-4	-4	-1	-25
- andere oorzaken	-1						-1
Mutaties per saldo	65	237	57	14	4	-1	376
Stand per 31-12-2017	3.312	7.190	1.016	282	42	42	11.884

Het aantal actieve deelnemers gaf een stijging te zien van 3.247 naar 3.312. Het aantal nieuwe toetredingen steeg ten opzichte van 2016 van 314 naar 414 in 2017. Het aantal ontslagmutaties steeg ten opzichte van vorig boekjaar van 298 in 2016 naar 319 in 2017.

Het aantal gepensioneerden neemt ieder jaar verder toe. In het verslagjaar nam het aantal deelnemers aan wie een ouderdomspensioen wordt uitgekeerd toe van 959 in 2016 naar 1.016 eind 2017. Deze stijging zal zich naar verwachting de komende jaren verder doorzetten.

Administratie- en beleggingskosten

De administratiekosten van het fonds stegen in het boekjaar van 771 in 2016 naar 801 in 2017. Deze stijging wordt met name veroorzaakt door de extra advieskosten in verband met de nieuwe pensioenregeling per 1 januari 2018. Uitgedrukt in een bedrag per deelnemer (exclusief gewezen deelnemers) bedroegen de administratiekosten € 171 in 2017 en € 169 in 2016. Uitgedrukt in een bedrag per deelnemer (inclusief gewezen deelnemers) bedroegen de administratiekosten € 67 in 2017 en € 67 in 2016.

De beleggingskosten zoals deze zijn opgenomen in de jaarrekening geven een onvolledig beeld van de hoogte van deze kosten. In de jaarrekening staan de kosten verantwoord die via de bankrekening van het pensioenfonds worden afgerekend. Dit betreft de aan- en verkoopkosten van de beleggingsfondsen, de ontvangen korting op de beheerfee en de vanuit het pensioenbureau doorberekende administratiekosten en advieskosten van de externe beleggingsadviseur. De kosten die binnen de beleggingsfondsen worden verrekend maken hier geen deel vanuit.

Beleggingskosten	2017 EUR 1.000	2016 EUR 1.000
Transactiekosten	179	45
Advies- en administratiekosten	170	125
Fiduciaire fee	68	0
Retour ontvangen beheerfee	-/- 877	-/- 950
Saldo directe kosten vermogensbeheer in jaarrekening	-/- 460	-/- 780

Om toch een volledig beeld van de beleggingskosten te verkrijgen levert de vermogensbeheerder een overzicht op van (deels geraamde) kosten die binnen de beleggingsfondsen worden verrekend. Deze kosten worden in het onderstaande overzicht bijgeteld.

	2017 EUR 1.000	2016 EUR 1.000
Saldo directe kosten vermogensbeheer in jaarrekening	-/- 460	-/- 780
Bij: aan beleggingsfondsen onttrokken beheerfee	2.274	2.389
Sub-totaal beheerfee en transactiekosten	1.814	1.609
Bij: raming transactiekosten binnen beleggingsfondsen	2.249	0
Bij: overige kosten beleggingsfondsen	583	557
Bij: kosten valuta derivaten	44	311
Totaal geraamde kosten vermogensbeheer	4.690	2.477
In percentage gemiddeld belegd vermogen	0,62%	0,35%

De stijging van de beleggingskosten wordt nagenoeg geheel veroorzaakt doordat met ingang van 2017 conform de aanbevelingen vanuit de pensioenfederatie de geraamde kosten van de transacties binnen de beleggingsfondsen zijn opgenomen. Deze post wordt geraamd op 2.249 hetgeen bijna tot een verdubbeling van de gepresenteerde vermogensbeheerkosten leidt. De door NN IP gehanteerde schattingsmethodiek is gebaseerd op de turnover ratio en de daarmee corresponderende gemiddelde spread van de desbetreffende manager. De vermogensbeheerder kon geen raming afgeven van de transactiekosten binnen de beleggingsfondsen in 2016.

Naast de beheerfee en de aan- en verkoopkosten zijn er administratieve kosten die rechtstreeks ten laste van de beleggingsfondsen zijn geboekt. Deze post is toegenomen van 557 in 2016 naar 583 in 2017.

De kosten van de valutaderivaten zijn afgenomen van 311 in 2016 tot 44 in 2017. Deze kosten zijn verdisconteerd in de transactieprijs. De hier vermelde kosten betreffen een schatting van de vermogensbeheerder. De transactiekosten worden benaderd door het verschil tussen de transactieprijs en de midprijs op het transactiemoment te berekenen.

Uitgedrukt in een percentage van het gemiddeld belegd vermogen komen de totale beleggingskosten uit op 62 basispunten (2016: 35 basispunten). Indien de geraamde transactiekosten ad 30 basispunten buiten beschouwing waren gebleven, zouden de beleggingskosten ongeveer 32 basispunten hebben bedragen.

Toeslagverlening, franchise aanpassing en aanpassing minimum pensioengrondslag

De consumentenprijsindex is in de referentieperiode (oktober 2016 tot oktober 2017) gestegen met 1,34% (stijging van het indexcijfer van 100,76 naar 102,11). Het fonds streeft ernaar de prijsontwikkeling in Nederland te volgen en de opgebouwde pensioenaanspraken van actieve, gewezen en gepensioneerde deelnemers hierop af te stemmen door middel van toeslagverlening zodat de pensioenaanspraken waardevast blijven. Toeslagverlening over opgebouwde aanspraken is voorwaardelijk en vindt plaats op grond van het geldende pensioenreglement. Voorwaardelijk betekent, dat er geen recht is op toeslagverlening; ook is het voor de langere termijn niet zeker of en in hoeverre toeslagverlening zal plaatsvinden. Er is geen geld gereserveerd voor toeslagverlening en er wordt geen premie ontvangen voor toeslagverlening. Voorwaarde voor toeslagverlening is dat het fonds naar het oordeel van het bestuur op basis van de beleidsdekkingsgraad over voldoende vermogen beschikt. Het fonds heeft in het beleidskader vastgelegd dat ruimte voor indexering bestaat wanneer de beleidsdekkingsgraad zich boven 110% bevindt. Als niet wordt voldaan aan de voorwaarde van voldoende vermogen, dan beperkt CRH Pensioenfonds de toeslagverlening of wordt er in het geheel geen toeslag verleend. Gelet op de financiële positie per 31 december 2017 was het bestuur genooddacht conform de beleidsstaffel te besluiten om de pensioenaanspraken van de actieve, gepensioneerde en gewezen deelnemers per 1 januari 2018 niet te verhogen.

Voor een beperkte groep actieve en gepensioneerde deelnemers zijn nominale pensioenaanspraken verzekerd. Dit betreft een gesloten regeling. De in deze regeling opgenomen deelnemers hebben geen recht op toeslagverlening na pensioeningang.

De franchises van de diverse regelingen werden per 1 januari 2017 aangepast aan de ontwikkeling van de loonindex. In de referentieperiode (oktober 2015 tot oktober 2016) steeg deze met 1,88% (stijging van het indexcijfer van 106,60 naar 108,60).

Naleving wet- en regelgeving

Het bestuur is niet bekend met overtredingen van wet- en regelgeving.

Communicatie

In januari 2017 hebben de gepensioneerde deelnemers de gebruikelijke jaarlijkse nieuwsbrief ontvangen. Hierin werd meegedeeld dat het op grond van de financiële positie van het fonds niet mogelijk was om de pensioenen per 1 januari 2017 te verhogen. Verder werd in deze nieuwsbrief informatie verstrekt over vacatures binnen het bestuur en het verantwoordingsorgaan.

De actieve deelnemers werden geïnformeerd over de verlaging van het opbouwpercentage. Deze verlaging was noodzakelijk omdat de premie niet kostendekkend was als gevolg van de gedaalde rente. Hierdoor was het niet mogelijk het beoogde opbouwpercentage van 2,232% toe te kennen. Het opbouwpercentage moest daardoor worden verlaagd van 2,11% in 2016 naar 2,02% in 2017.

In september 2017 hebben alle actieve deelnemers de jaarlijkse pensioenopgave met begeleidende brief ontvangen. In deze brief werd een toelichting gegeven op de ontwikkeling van de financiële positie van het fonds. Hierbij werd aangegeven dat de kans op verlaging van de opgebouwde pensioenen nog altijd reëel is en dat het fonds waarschijnlijk niet in staat zal zijn de komende jaren de pensioen met de inflatie mee te laten stijgen. In deze brief werd verder aangekondigd dat de pensioenrichtleeftijd per 1 januari 2018 zou worden verhoogd van 67 naar 68 jaar en dat met ingang van deze zelfde datum de mogelijkheid tot deeltijdpensioen zou worden gecreëerd.

Verder werd aandacht besteed aan vacatures binnen het bestuur en het verantwoordingsorgaan.

Pension Fund Governance

Sinds de invoering van de Wet versterking bestuur pensioenfondsen in 2014 is overgestapt van een one-tierboard naar het paritair model. Dit betekent dat het intern toezicht niet langer binnen het bestuur zelf is ondergebracht maar bij een visitatiecommissie die bestaat uit externe deskundigen. In het jaar 2017 heeft voor de derde keer een visitatie plaatsgevonden

Het bestuur legt jaarlijks verantwoording af over het gevoerde beleid aan het verantwoordingsorgaan. Het verantwoordingsorgaan kent vertegenwoordigers namens de werkgever, de werknemers en de gepensioneerden. Om ook als klankbord te fungeren heeft de geleding werknemers zes vertegenwoordigers terwijl de geleding namens de gepensioneerden twee vertegenwoordigers en de werkgever één vertegenwoordiger kent. Elke geleding heeft echter evenveel stemmen. Het verantwoordingsorgaan heeft op een aantal belangrijke beleidsterreinen een adviesrecht.

Kenmerken van de pensioenregelingen

De afspraken tussen de werkgever en de werknemer ten aanzien van de pensioenregeling zijn vastgelegd in de pensioenovereenkomst. Alle regelingen hebben het karakter van een collectieve beschikbare premieregeling. De werkgever heeft als enige verplichting de betaling van de vast overeengekomen premie. De werkgever kan niet worden aangesproken voor tekorten in het fonds, maar kan evenmin aanspraak maken op eventuele overschotten. Toeslag van opgebouwde pensioenaanspraken is voorwaardelijk en is afhankelijk van de middelen van het fonds. Toeslagverlening vindt plaats op basis van het consumentenprijsindexcijfer.

Vanuit de vaste premie vindt uitsluitend opbouw plaats van ouderdomspensioen. Op pensioenleeftijd of bij eerdere uitdiensttreding kan een deel van het ouderdomspensioen worden geruild voor de aankoop van een nabestaandenpensioen. Voor deelnemers met een partner vindt deze uitruil standaard plaats in een verhouding van 100/70. Uitgangspunt hierbij is het ouderdomspensioen op de oorspronkelijke pensioenrichtleeftijd binnen de pensioenregeling. Het nabestaandenpensioen bij overlijden voor de pensioendatum tijdens actief dienstverband bestaat uit een tijdelijk nabestaandenpensioen tot aan de 1^e van maand waarin de AOW-gerechtigde leeftijd wordt bereikt van € 14.393 (peildatum 1 januari 2017) gelijk aan de AOW voor alleenstaanden en een levenslang nabestaandenpensioen van 1,16 % van de pensioengrondslag voor het nabestaandenpensioen per te bereiken deelnemersjaar.

Sinds 1 januari 2013 is een uitvoeringsovereenkomst tussen de werkgever en CRH Pensioenfonds van kracht. Onderdeel van deze afspraken is dat de werkgever de vaste premie tussentijds kan wijzigen in het geval de geambieerde pensioenopbouw wordt aangepast aan de fiscale regelgeving. De fiscale regelgeving is per 1 januari 2017 niet gewijzigd. De werkgeverspremie is conform deze afgesproken methodiek tot stand gekomen. Deze uitvoeringsovereenkomst geldt tot en met 31 december 2017. Op 1 januari 2018 zijn er nieuwe afspraken gemaakt. Wij verwijzen hiervoor naar de toekomstparagraaf op pagina 27.

Het arbeidsongeschiktheidspensioen wordt niet meer door het pensioenfonds verzekerd, maar rechtstreeks door de betrokken werkgevers, die daarvoor een collectieve verzekering hebben afgesloten. Reeds ingegane uitkeringen worden door het pensioenfonds gecontinueerd. Het fonds kent een regeling voor premievrije voortzetting van de pensioenopbouw bij arbeidsongeschiktheid.

In 2017 waren onderstaande regelingen van kracht.

Pensioenregeling I

Dit is de hoofdregeling. Hieronder vallen de deelnemers van de meeste CRH bedrijven.

- De werkgeversbijdrage bedroeg in 2017 23,3 % van de pensioengrondslag;
- De deelnemersbijdrage bedroeg 3,6% over de eerste € 15.600 van de pensioengrondslag en 6,9% over de rest van de grondslag;
- Het opbouwpercentage bedroeg 2,02% (2016 2,11%) van de pensioengrondslag;
- De franchise bedroeg in 2017 € 13.123 (2016 € 12.953);
- De pensioenrichtleeftijd is 67 jaar.

Pensioenregeling B

Deze regeling is van toepassing op de deelnemers van de Cementbouwbedrijven die voor de invoering van de wet VPL in 2006 een pensioenleeftijd van 65 jaar kenden.

- De werkgeversbijdrage bedroeg in 2017 26,4% van de pensioengrondslag;
- De deelnemersbijdrage bedroeg in 2017 2,7% over de eerste € 9.120 van de pensioengrondslag en 6,4% over de rest van de grondslag;
- Het opbouwpercentage bedroeg 2,02% (2016 2,11%) van de pensioengrondslag;
- De franchise bedroeg in 2017 € 19.603; (2016 € 19.241)
- De pensioenrichtleeftijd is 67 jaar.

Flexibiliteit

- Op de pensioendatum is er een keuze voor een tijdelijk hoger ouderdomspensioen. Bijvoorbeeld in de eerste jaren een hogere pensioenuitkering, gevolgd door een lagere uitkering in de jaren daarna;
- Op de pensioendatum is uitruil mogelijk tussen ouderdomspensioen en nabestaandenpensioen;
- Op de pensioendatum kan de hoogte van het nabestaandenpensioen gekozen worden;
- De pensioendatum kan vervroegd worden. Dit heeft gevolgen voor het te verkrijgen ouderdomspensioen, aangezien dat dan over een langere periode moet worden uitgekeerd.

Financiële positie

Samenvatting van de financiële positie van het fonds en ontwikkelingen gedurende het jaar.

	<u>Werkelijk</u>	<u>Herstelplan</u>	<u>Vershil</u>
Actuele dekkingsgraad 1 januari 2017	96,9%	97,4%	-/- 0,5%
Premiebijdragen	-/- 0,2%	-/- 0,2%	0,0%
Uitkeringen	0,0%	0,0%	0,0%
Toeslagverlening	0,0%	0,0%	0,0%
Wijziging rentetermijnstructuur	1,4%	0,0%	1,4%
Beleggingsresultaat	4,6%	3,1%	1,5%
Overige oorzaken	2,3%	0,1%	2,2%
Actuele dekkingsgraad 31 december 2017	<u>105,0 %</u>	<u>100,4%</u>	<u>4,6%</u>

De actuele dekkingsgraad steeg in het verslagjaar van 96,9% per 31 december 2016 naar 105,0% per 31 december 2017. Belangrijkste oorzaak hiervan is het positieve beleggingsresultaat over het jaar 2017. De door DNB gepubliceerde rentecurve is in 2017 gestegen van circa 1,4% naar circa 1,6%. Deze rentestijging leidde tot een daling van de voorziening pensioenverplichtingen van € 11,4 miljoen.

Het saldo van baten en lasten over de afgelopen twee jaar kan als volgt worden geanalyseerd:

	2017	2016
	1.000 EUR	1.000 EUR
Premieresultaat	-/- 2.082	-/- 277
Interestresultaat	47.145	-/- 35.150
Aanpassing pensioenregeling	13.475	0
Aanpassing overlevingstafel	0	7.075
Overig resultaat	3.941	3.465
Totaal	62.479	-/- 24.887

Het bestuur stelt vast dat de beleidsdekkingsgraad onder de in de ABTN vastgelegde minimumgrens per 31 december 2017 van 104,3% ligt. De vereiste dekkingsgraad zoals die voortvloeit uit de solvabiliteitsvoorschriften volgens de Pensioenwet bedraagt 118,7%. Ultimo 2017 is er derhalve sprake van een dekkingstekort. Het fonds heeft in het beleidskader vastgelegd dat ruimte voor indexering bestaat wanneer de beleidsdekkingsgraad zich boven 110% bevindt. Dit beleidskader maakt onderdeel uit van de ABTN. Conform dit beleidskader heeft het bestuur besloten de pensioenen per 1 januari 2018 niet te verhogen.

De post overig resultaat bedraagt 3.941. Op pagina 26 is een nadere specificatie van dit bedrag opgenomen. Een verdere toelichting is opgenomen in het actuairieel rapport.

Feitelijke premie, kostendekkende premie en ex-ante kostendekkende premie

De feitelijke premie exclusief de premie voor de overgangsregeling 55-min bedroeg in het verslagjaar 23.339. De ex-ante kostendekkende toetspremie op basis van verwacht rendement kwam uit op 21.615. Dit betekent dat er sprake was van een positieve marge van 1.724. De (ex-post) kostendekkende premie (op basis van de door DNB voorgeschreven rentetermijnstructuur) bedroeg 29.857 inclusief een solvabiliteitsopslag van 4.517. Exclusief de solvabiliteitsopslag bedroeg deze dus 25.340. De ontvangen premie ad 23.339 heeft dan ook een negatieve bijdrage ad 2.001 aan het resultaat over het boekjaar geleverd. Dit is inclusief een positief resultaat op kosten ad 81. Zonder dit resultaat op kosten bedraagt het premieresultaat -/- 2.082.

De kostendekkende premie is als volgt opgebouwd.

	2017	2016
	1.000 EUR	1.000 EUR
Actuariële premie benodigd voor onvoorwaardelijke verplichtingen	24.820	22.068
Opslag voor het in stand houden van het eigen vermogen	4.517	4.414
Opslag voor uitvoeringskosten	520	515
Bijdrage aan voorwaardelijke onderdelen	0	0
Totaal kostendekkende premie	29.857	26.997

De ex-ante kostendekkende premie is als volgt opgebouwd.

	2017	2016
	1.000 EUR	1.000 EUR
Actuariële premie benodigd voor onvoorwaardelijke verplichtingen	12.827	17.796
Opslag voor het in stand houden van het eigen vermogen	2.335	3.470
Opslag voor uitvoeringskosten	601	607
Bijdrage aan voorwaardelijke onderdelen	5.852	0
Totaal kostendekkende premie	21.615	21.873

Feitelijke premie

Werkgeversdeel
Werknemersdeel
Feitelijke premie
Premie overgangsregeling 55-min
Totaal premie boekjaar

2017	2016
1.000 EUR	1.000 EUR
19.043	18.226
4.296	4.080
23.339	22.306
2.149	2.010
25.488	24.316

Actuariële paragraaf

De actuariële analyse van het saldo van baten en lasten kan als volgt worden samengevat:

Premieresultaat
Interestresultaat
Aanpassing pensioenregeling
Aanpassing overlevingstafel
Overig resultaat
Totaal

2017	2016
1.000 EUR	1.000 EUR
-/- 2.082	-/- 369
47.145	-/- 35.150
13.475	0
0	7.075
3.941	3.557
62.479	-/- 24.887

Premieresultaat

Ontvangen premiebijdragen
Benodigde premie (excl. solvabiliteitsopslag)

2017	2016
1.000 EUR	1.000 EUR
23.339	22.306
25.421	22.675
-/- 2.082	-/- 369

Interestresultaat

Beleggingsresultaten
Rentetoevoeging voorziening pensioenverplichtingen
Wijziging marktrente

34.076	40.788
1.665	413
11.404	-/- 76.351
47.145	-/- 35.150

Aanpassing pensioenregeling

Omzetting uitruilbaar ouderdomspensioen
Omzetting niet-uitruilbaar nabestaandnepen­ sioen in uitruilbaar nabestaandenpensioen
Wijziging toekomstige opbouw arbeidsongeschikte deelnemers

14.613	0
-/- 782	0
-/- 356	0
13.475	0

Aanpassing overlevingstafel**Overig resultaat**

Toeslagverlening
Resultaat op waardeoverdrachten
Resultaat langlevensrisico
Resultaat overlijdensrisico
Resultaat op arbeidsongeschiktheid
Resultaat op kosten
Omzetting ouderdoms- in nabestaandenpensioen in boekjaar
Wijziging overige technische grondslagen
Wijziging IBNR
Overige

0	7.075
0	0
6	-/- 16
-/- 398	-/- 1.068
1.073	2.018
874	-/- 67
81	92
1.809	1.784
-/- 435	0
938	0
-/- 7	814
3.941	3.557

Totaal saldo van baten en lasten

62.479	-/- 24.887
--------	------------

Uitkomsten van de solvabiliteitstoets

Het nFTK kent twee toetsingsgrenzen.

1. Het Minimaal Vereist Vermogen. Dit bedraagt per 31 december 2017 104,3% van de Voorziening Pensioenverplichtingen. Indien de beleidsdekkingsgraad van het fonds gedurende een aaneengesloten periode van vijf jaar beneden deze grens ligt, en de actuele dekkingsgraad na vijf jaar eveneens onder deze grens ligt, dient het fonds tot korting van de opgebouwde pensioenen over te gaan.
2. Het Vereist Vermogen. Dit bedraagt per 31 december 2017 118,7%. Indien de beleidsdekkingsgraad lager is dan deze grens, dient het fonds in een herstelplan aan te tonen dat de beleidsdekkingsgraad binnen een periode van tien jaar het niveau van het vereist vermogen bereikt.

De beleidsdekkingsgraad van Stichting CRH Pensioenfonds bedroeg per 31 december 2017 101,5%. De solvabiliteit van het fonds voldoet daarmee niet aan de eisen die door het nFTK worden gesteld ten aanzien van het Vereist vermogen en ook niet ten aanzien van het Minimaal Vereist Vermogen. Begin 2018 heeft het fonds dan ook een geactualiseerd herstelplan ingediend bij DNB. Uitkomst van dit herstelplan was dat de beleidsdekkingsgraad van het fonds zich naar verwachting binnen de voorgeschreven periode van tien jaar herstelt tot het niveau van het vereist vermogen.

Oordeel van de externe actuaris over de financiële positie

De waarmerkend actuaris beoordeelt de financiële positie per 31 december 2017 als niet voldoende omdat het aanwezig eigen vermogen lager is dan het vereist eigen vermogen.

Toekomstparagraaf

Per 1 januari 2018 treedt de nieuwe pensioenregeling in werking. Verschil met de vorige regeling is dat de pensioenrichtleeftijd is verhoogd van 67 naar 68 jaar en dat het nabestaandenpensioen op opbouwbasis wordt geregeld in plaats van op risicobasis. De pensioenregeling is hiermee up-to-date en qua administratie en communicatie eenvoudiger en transparanter geworden. Tevens is er met de werkgever een nieuwe uitvoeringsovereenkomst gesloten voor een periode van 4 jaar. De visie van het bestuur is dat het fonds de komende jaren zelfstandig kan blijven functioneren.

De pensioenwereld is nog altijd in afwachting van de invoering van een nieuw pensioenstelsel. Soms lijken de contouren hiervan zichtbaar te worden en soms lijken deze ook weer te vervagen. Het meest waarschijnlijk op dit moment lijkt een pensioenstelsel met individuele pensioenpotjes maar met een bepaalde mate van collectieve risicodeling. Belangrijke obstakels hierbij zijn de financiële gevolgen van de afschaffing van de doorsneepremie en de invaarproblematiek van de pensioenaanspraken van het oude stelsel naar het nieuwe stelsel. Het bestuur volgt deze ontwikkelingen op de voet met het doel zich zo goed mogelijk voor te bereiden op de consequenties van het nieuwe pensioenstelsel.

Een pensioenfonds mag zich volgens de geldende wet- en regelgeving niet langer dan vijf jaar aaneengesloten met de beleidsdekkingsgraad onder het minimaal vereist vermogen bevinden. Als daarnaast aan het eind van deze vijf jaar de actuele dekkingsgraad zich ook onder het minimaal vereist vermogen bevindt, moet het fonds aan het eind van de vijfjaarsperiode de opgebouwde pensioenen zodanig verlagen “backstop” dat het minimaal vereist vermogen weer wordt bereikt.

De beleidsdekkingsgraad ligt sinds eind augustus 2015 onder het minimaal vereist eigen vermogen. Het eerste meetmoment voor de “maatregel minimaal vereist eigen vermogen” ligt daarmee op 31 december 2015. De “backstop” zal per 31 december 2020 in werking treden als de beleidsdekkingsgraad de komende jaren onder het minimaal vereist vermogen blijft en de actuele dekkingsgraad tevens onder het minimaal vereist vermogen uitkomt.

De belangrijkste driver bij het herstel van de dekkingsgraad is de ontwikkeling van de rente. Een stijgende rente leidt tot een verbetering van de dekkingsgraad. De eerste maanden van 2018 hebben wat dat betreft een gunstige ontwikkeling laten zien. In hoeverre en in welk tempo zich deze ontwikkeling zal voortzetten is de vraag. Wellicht dat de afbouw van de monetaire verruiming door de ECB hierbij voor een stap in de goede richting kan zorgen. De geopolitieke ontwikkelingen kunnen echter voor een hoge mate van volatiliteit zorgen.

Vaststelling door het bestuur op 22 juni 2018 te Amsterdam

Namens de werkgever:
F.G. van Schie (voorzitter)

Namens de gepensioneerden:
R.J. Boesjes (bestuurslid)

Namens de werkgever:
F.A.J. Brouwer (bestuurslid)

Namens de werknemers:
E.J.S. Herremans (secretaris)

Namens de werkgever:
R.W.T.H. de Kok (bestuurslid)

Namens de werknemers:
E.D. de Boer (bestuurslid)

Verslag Verantwoordingsorgaan van Stichting CRH Pensioenfonds inzake boekjaar 2017

De samenstelling van het Verantwoordingsorgaan van de Stichting CRH Pensioenfonds (VO) per 31-12-2017 is aangegeven op bladzijde 3 van dit Jaarverslag. De mutaties binnen het VO zijn weergegeven op bladzijde 8.

Voor haar oordeel heeft het VO zich in hoofdzaak gebaseerd op 3 vergaderingen met het bestuur van het pensioenfonds, de besluiten- en actielijst van de bestuursvergaderingen en het concept jaarverslag van het Pensioenfonds. Tevens is er eind 2017 een vergadering geweest met het pensioenbureau over de invoering van het nieuwe pensioenreglement per 1-1-2018. Afgelopen mei is er een telefonisch interview geweest met 2 leden van de visitatiecommissie.

Volgens de Pensioenwet dient het Verantwoordingsorgaan (VO) een oordeel te geven over:

1. het handelen van het bestuur van het CRH pensioenfonds
2. het door het Bestuur gevoerde beleid in het kalenderjaar 2017 en
3. beleidskeuze(s) van het Bestuur die op de toekomst betrekking hebben.
4. Adviesaanvragen

Ad 1 Oordeel over het handelen van het Bestuur

- a. Er is een regelmatig contact met Bestuur, Pensioenbureau en adviseurs
- b. Inmiddels heeft het bestuur onder leiding van SPO een inventarisatie gedaan van de eigen kennis en de benodigde competenties. Op basis hiervan zal een deskundigheidsplan worden opgesteld. Een punt dat ook door de visitatiecommissie is aangekaart en dat door de nieuw ingestelde commissie Governance, Communicatie en Deskundigheid zal worden uitgewerkt. Een actie waar het VO al eerder op heeft aangedrongen
- c. De opstelling van een nieuw pensioenreglement is voor bestuur en pensioenbureau een pittige klus geweest, waarbij goed is gekeken naar de belangen van de deelnemers. De communicatie hierover, die door de werkgever middels een brief aan de werknemers heeft plaatsgevonden heeft nauwelijks vragen opgeleverd voor het pensioenbureau. Ook de gewezen deelnemers worden door het pensioenbureau hierover geïnformeerd.
- d. Middels een goed onderbouwd voorstel van de beleggingscommissie heeft het Bestuur voor een andere vermogensbeheerder en beleggingsfonds gekozen en is uit een drietal vermogensbeheerders de best presterende gekozen. Naar verwachting zou hiermee de benchmark beter gevolgd kunnen worden en beheerskosten marktconform zijn.
- e. Het pensioenfonds heeft in samenwerking met de werkgever stappen gezet om per 25-5-2018 te voldoen aan de strengere privacywetgeving. Het pensioenfonds heeft aangegeven per de genoemde datum te voldoen aan de Algemene Verordening Gegevensbescherming.
- f. De actieve deelnemers, de gepensioneerden en de slapers worden door het Bestuur, c.q. Pensioenbureau op adequate manier geïnformeerd over relevante zaken, via brief of website.
- g. In 2017 heeft het bestuur 1 verzoek om een besluit van de administratie te heroverwegen, welke echter na zorgvuldige bestudering is afgewezen.

Ad 2 Oordeel over het gevoerde beleid

- a. Het VO is verheugd dat de dekkingsgraad van het pensioenfonds een opgaand verloop heeft gehad in 2017. Helaas is het te betreuren dat het Pensioenfonds daarmee nog niet uit de gevarenzone van het korten van de pensioen(aanspraken) is en nog niet op het niveau is waarbij het mogelijk is de pensioenen gedeeltelijk of geheel te indexeren. Het VO begrijpt dat de situatie van de blijvende lage rente negatieve gevolgen heeft op de dekkingsgraad.
- b. Tevens moet geconstateerd worden dat de vaste premiebijdrage in 2017 onvoldoende was om het volledig toegestane opbouwpercentage bij de actieve deelnemers toe te kennen. Het VO is zich ervan bewust dat deze opbouw niet meer gecorrigeerd kan worden. Positief is dat in het opnieuw ingediende herstelplan is berekend dat het fonds zich binnen 10 jaar zal herstellen tot het niveau van het vereiste vermogen. Ondanks dat het gedeeltelijk schattingen zijn, vindt het VO het positief dat in het jaarverslag getracht is meer inzicht te geven in de werkelijke kosten van de beleggingen.

Ad 3 Oordeel over de toekomstige beleidskeuzes

- a. Hoewel nog niets concreet is, werpt het nieuw tot stand te komen pensioenstelsel al vast zijn schaduwen vooruit. Voor Bestuur en Pensioenbureau een opgave hoe de pensioenpot meer individueler gemaakt kan worden, waarbij solidariteit en efficiëntie niet mogen worden vergeten. Berichten in mei 2018 geven overigens aan dat het individueler maken maatschappelijk op weerstanden stuit.

Ad 4 Adviesaanvraag

- a. Per 1-1-2018 is een nieuwe pensioenregeling in werking getreden. De belangrijkste wijzigingen hierin zijn:
 - de pensioenleeftijd is verhoogd van 67 naar 68 jaar en
 - het nabestaanden pensioen is van risico- naar opbouwbasis gegaan.
 - de mogelijkheid tot deeltijdpensioen wordt ingevoerd vanaf de leeftijd 60 jaar.Hiermee sluit de regeling beter aan bij wettelijke verordeningen en wordt het voor het Pensioenbureau naar de toekomst beter beheersbaar. Een mutatie die duidelijk naar de deelnemers is gecommuniceerd en waar het VO positief tegenover staat.
- b. In de klachtenprocedure stonden artikelnummers die verwezen naar de oude statuten, dit is aangepast. De VO heeft hierop een positief advies afgegeven.

Conclusie

Het verantwoordingsorgaan geeft op basis van bovenstaande overleggen en eigen waarnemingen een positief oordeel over het handelen van het bestuur in 2017.

Reactie van het bestuur op verslag verantwoordingsorgaan 2017

Het bestuur is verheugd over het positieve oordeel van het verantwoordingsorgaan.

Het afgelopen boekjaar 2017 stond voor een groot deel in het teken van een tweetal belangrijke zaken: de nieuwe pensioenregeling per 1 januari 2018 en de selectie van een nieuwe vermogensbeheerder inclusief de voorbereiding van de nieuwe strategische asset allocatie.

De nieuwe pensioenregeling per 1 januari 2018 is in nauwe samenwerking met de pensioenraad en de werkgever tot stand gekomen. Door de pensioenrichtleeftijd te verhogen van 67 naar 68 jaar en het fiscaal maximale opbouwpercentage vast te stellen op 1,875% sluit de pensioenregeling aan bij de laatste wet- en regelgeving op pensioengebied. Verder is het nabestaandenpensioen van risicobasis naar opbouwbasis gegaan. Hierdoor wordt de pensioenregeling een stuk eenvoudiger te administreren en communiceren. Dit zal in de toekomst zijn vruchten af werpen voor het fonds. Vastgesteld kan worden dat het verantwoordingsorgaan en het bestuur op dit punt op de zelfde golflengte zitten.

De selectie van een nieuwe vermogensbeheerder heeft een grote inspanning gevergd van de beleggingscommissie en het bestuur. Ondersteund door de externe adviseurs van Mercer is uiteindelijk gekozen voor fiduciar model waarbij de beslissingsbevoegdheid omtrent de beleggingen bij het pensioenfonds zelf blijft waarbij de fiduciair een adviserende en ondersteunende rol heeft. Het verantwoordingsorgaan concludeert dat dit besluit is genomen op grond van een goed onderbouwd advies van de beleggingscommissie. Voor het bestuur is dit een duidelijk teken van waardering voor het vele werk dat op dit gebied is verricht.

Het bestuur hoopt voor komend jaar de goede samenwerking met het verantwoordingsorgaan voort te zetten en waar mogelijk te verbeteren. Als gezamenlijke speerpunten ziet het bestuur het op peil houden en verbeteren van de kennis van het verantwoordingsorgaan en het in stand houden van de bezetting van het verantwoordingsorgaan.

De komende jaren zal de vernieuwing van het pensioenstelsel voor een belangrijk deel de agenda van het pensioenfondsbestuur bepalen. Ook op dit dossier hoopt het bestuur het verantwoordingsorgaan te kunnen overtuigen van een oplossing die gebaseerd is op een evenwichtige behartiging van de belangen van alle stakeholders.

Samenvatting van het verslag van de visitatiecommissie 2017

De visitatiecommissie (VC) heeft van het bestuur de opdracht ontvangen om het functioneren van (het bestuur van) het fonds over het boekjaar 2017 kritisch te bezien. De VC heeft bij de uitvoering van de visitatie de wettelijke voorschriften in acht genomen, alsmede de “good practices” opgesteld door De Nederlandsche Bank (DNB).

Het algemene oordeel van de VC is dat (het bestuur van) het pensioenfonds op een professioneel niveau opereert en op de door de VC specifiek onderzochte onderwerpen goed functioneert. Deze deelonderwerpen betreffen: 1) beleids- en bestuursprocedures, bestuursprocessen en checks and balances, 2) evenwichtige belangenafweging, 3) aansturing, 4) adequate risicobeheersing op korte en lange termijn, en 5) maatschappelijke ontwikkelingen en trends.

1. Beleids- en bestuursprocedures, bestuursprocessen en checks and balances

Net als eerder jaren heeft de VC geconstateerd dat er sprake is van een op professioneel niveau opererend bestuur waarin goed wordt samengewerkt en waarvan de leden leergierig zijn en openstaan voor feedback (positief kritisch naar elkaar, externen en stakeholders). Er is tevens goede samenwerking geconstateerd tussen het bestuur en de sociale partners, alsmede tussen het bestuur, pensioenbureau en de bestuurscommissies (de beleggingscommissie en risicomanagementcommissie). Het lijkt erop dat de samenwerking met het verantwoordingsorgaan (VO) nog wel beter kan. Er zijn geen specifieke adviezen aan het VO gevraagd en het VO heeft ook uit zichzelf geen adviezen uitgebracht. De VC beveelt aan om in overleg te treden met het VO hoe haar functie beter vervuld kan worden.

De VC heeft geconstateerd dat het bestuur en de sociale partners goed op één lijn zitten over de toekomst. Het periodieke overleg tussen pensioenfonds, werkgever en werknemers draagt daar zeker aan bij.

Het pensioenfonds gaat niet over een nacht ijs bij veranderingen. Deze zorgvuldigheid brengt met zich mee een zekere mate van behoudendheid. Een voorbeeld is de verlenging van de aflopende stop-loss risicoherverzekering zonder een - voor de VC zichtbare - evaluatie of deze verzekeringsvorm passend is bij de huidige risicopreferentie van het bestuur.

De VC beveelt aan om kritisch te blijven bij uitbesteding of uitvoeringsvormen en vooral goed vast te leggen waarom voor een bepaalde partij of vorm gekozen wordt. Een goed voorbeeld van dergelijke vastlegging is de onderbouwing voor de keuze van de nieuwe vermogensbeheerder.

2. Evenwichtige belangenafweging

De VC constateert dat er in de besluitvorming door het bestuur sprake is van gedegen en evenwichtige belangenafweging. De bestuursleden hebben daarbij niet alleen oog voor eigen achterban, hetgeen maakt dat de belangen van de bij het pensioenfonds betrokken (gewezen) deelnemers, pensioengerechtigden, andere aanspraak-gerechtigden en de werkgever goed en evenwichtig worden behartigd.

De wijze waarop het bestuur de evenwichtige belangenbehartiging toepast blijkt goed uit het wijzigingstraject ten behoeve van een nieuwe pensioenregeling per 1 januari 2018. Dit betrof een groot en omvangrijk proces dat naar tevredenheid van alle partijen is verlopen en waarbij goed is afgewogen wat de wijzigingen voor alle partijen voor gevolgen zouden hebben.

De VC constateert dat, in kader van bestaansrecht, er oog is voor de belangen van de sociale partners en dat dit ook voor het bestuur bespreekbaar is en wordt onderkend.

3. Aansturing

Het key man risk is afgenomen. Er is nu bijvoorbeeld een zichtbare rol voor de adjunct-directeur. Daarnaast is de kennis binnen het bestuur verder verdiept en verbreed doordat er een aantal inhoudelijk zware projecten heeft gelopen.

De samenwerking tussen het bestuur en de diverse commissies verloopt constructief: kritische vragen worden gesteld door het bestuur en de commissies ervaren tegelijkertijd voldoende ruimte en vertrouwen.

In 2017 heeft het bestuur zichzelf geëvalueerd onder begeleiding van een externe deskundige. Dit heeft geleid tot heel open en eerlijke gesprekken waardoor het bestuur nog meer een team is geworden. De VC heeft uit meerdere gesprekken begrepen dat dit heel waardevol wordt gevonden.

De VC heeft in voorgaande jaren geconstateerd dat een structureel opleidingsplan voor het bestuur en de afzonderlijke leden ontbreekt. In dit visitatiejaar zijn hierin wel stappen gezet maar lijkt de daadwerkelijke implementatie van een opleidingsplan nog geen prioriteit te hebben. De VC beveelt het bestuur aan om, als het de visie van het bestuur is dat een dergelijk plan inderdaad nodig is, het opstellen en invoeren van een opleidingsplan door te zetten.

4. Adequate risicobeheersing op korte en lange termijn

Vermogensbeheer - In 2017 heeft een selectietraject plaatsgevonden voor nieuwe vermogensbeheerder. Hierbij is doorgepakt onder andere n.a.v. een discrepantie tussen de investment beliefs en de invulling van de balans. Dit selectieproces was een intensief en goed proces. Tezamen met de overige managerselectietrajecten was dit een vruchtbaar jaar waarin het fonds (in het bijzonder de BAC) is gegroeid in kennis, kritisch is gekeken naar de balansinvulling en diverse externe partijen serieus zijn overwogen om mee in zee te gaan. Het fonds heeft op dit vlak significante stappen gemaakt.

Risicomanagement - Het risicomanagement is op de kaart komen te staan en hier worden goede stappen in gemaakt. Zo staan er risico-paragrafen in de besluitstukken voor het bestuur en worden risico's serieus betrokken in de besluitvorming. De VC is echter van mening dat het risicomanagement nog in de kinderschoenen staat. Er is een slag nodig van constateren naar managen, van inzicht naar doorleven. Het bestuur kan overwegen hier (tijdelijk) een externe deskundige voor in te schakelen om zo gebruik te maken van bestaande kennis en best practices in de markt.

5. Maatschappelijke ontwikkelingen en trends

Het pensioenfonds doet enorm veel om diversiteit te bereiken bij de samenstelling van het bestuur. Toch is het bestuur behoorlijk homogeen samengesteld. Het lijkt haast onmogelijk jongere en vrouwelijke kandidaten te vinden. Ook hebben bijna alle bestuurders een vooral financiële achtergrond.

Ondanks dat het bijzonder lastig blijkt de gewenste diversiteit te realiseren beveelt de VC aan om, eventueel samen met de HR-afdeling van CRH, een plan op te stellen hoe deze diversiteit het beste bereikt kan worden.

Als een van de weinige pensioenfonds in Nederland is het CRH-pensioenfonds geen lid van de Pensioenfederatie en afgezien van de opleidingen via SPO hebben de bestuursleden zelf weinig contact met bestuursleden van andere pensioenfonds. Voor de benodigde informatievoorziening bij haar besluitvorming leunt het bestuur zwaar op haar adviseurs en het pensioenbureau. Om voldoende kritisch te blijven richting pensioenbureau en adviseurs is het belangrijk dat bestuurders ook zelf informatie vergaren door interactie met andere fondsbestuurders. De VC beveelt daarom aan om een lidmaatschap van de Pensioenfederatie opnieuw in overweging te nemen. In aanvulling raadt de VC het bestuur aan de banden in de sector aan te halen om zo kennis verder uit te breiden en actueel te houden op gebied van markt- en sectorontwikkelingen en de onafhankelijkheid jegens het pensioenbureau en externen te behouden.

Reactie bestuur op de samenvatting van het verslag visitatiecommissie 2017

Het bestuur van Stichting CRH Pensioenfonds is verheugd met de positieve toonzetting van het verslag van de visitatiecommissie. Niettemin heeft het bestuur ook oog voor aanbevelingen die dit verslag bevat. Het bestuur neemt deze aanbevelingen zeer serieus. Dit past ook bij de instelling van het bestuur; er is immers altijd ruimte voor verbetering. Hieronder wordt per deelonderwerp ingegaan op de bevindingen van de visitatiecommissie.

1. Beleids- en bestuursprocedures, bestuursprocessen en checks and balances

De visitatiecommissie constateert dat de samenwerking met het verantwoordingsorgaan verbeterd kan worden. Dit is voor het bestuur aanleiding om extra alert te zijn op de kwaliteit van deze relatie. Reeds afgesproken is om gezamenlijk aandacht te besteden aan de continuïteit van de bezetting van het verantwoordingsorgaan. Ook zal gekeken worden naar de opleidingsbehoefte van het verantwoordingsorgaan. Verder zal het bestuur zich waar mogelijk nadrukkelijker dan voorheen pro-actief opstellen richting het verantwoordingsorgaan.

Als “good-practice” wordt benoemd de onderbouwing voor de keuze van de nieuwe vermogensbeheerder. Een dergelijke kritische opstelling mag men ook bij andere uitbestedingstrajecten verwachten.

Het bestuur beoordeelt de kwalificatie dat sprake is van een op professioneel niveau opererend bestuur als zeer positief.

2. Evenwichtige belangenafweging

Als voorbeeld wordt hier door de visitatiecommissie het wijzigingstraject ten behoeve van de nieuwe pensioenregeling per 1 januari 2018 aangehaald. Bij dit traject kwamen de verschillende belangen van de diverse stakeholders (werkgever, actieven en niet actieven) duidelijk voor het voetlicht. Het bestuur heeft hierbij getracht goed te luisteren naar de wensen van de diverse partijen en er daarbij voor te zorgen dat de gemaakte keuzen altijd goed te rechtvaardigen zijn.

3. Aansturing

Het bestuur deelt de visie van de visitatiecommissie dat op dit terrein de nodige vorderingen zijn gemaakt. Punt van aandacht hierbij is het opleidingsplan. Hoewel hier ook behoorlijke stappen zijn gezet was dit plan ten tijde van de visitatie nog niet volledig afgerond. Afronding van dit plan in 2018 heeft hoge prioriteit.

4. Adequate risicobeheersing op korte en lange termijn

De visitatiecommissie is van mening dat er weliswaar goede stappen zijn gemaakt maar dat het risicomanagement nog in de kinderschoenen staat. Het bestuur vat dit op als een aansporing tot verdere professionalisering. Het bestuur zou graag willen vernemen op welke specifieke terreinen dit betrekking heeft. Men staat dan ook positief ten opzichte van de suggestie om hierbij externe deskundigheid in te schakelen zodat op deze specifieke terreinen een verdere ontwikkeling gemaakt kan worden.

5. Maatschappelijke ontwikkelingen en trends

De diversiteit binnen het bestuur is onmiskenbaar voor verbetering vatbaar. Inspanningen om te komen tot een verbetering van de diversiteit hebben tot op heden weinig concrete verbetering opgeleverd. Het bestuur is voornemens om samen met de HR-afdeling van CRH actief te blijven op dit gebied.

De visitatiecommissie stelt vast dat de externe contacten binnen de pensioenwereld van de individuele bestuursleden beperkt zijn. Het bestuur onderkent het belang om de eigen blik te verbreden en streeft er naar om hierin verbetering aan te brengen. De suggestie om het lidmaatschap van de pensioenfederatie te heroverwegen kan hiervan deel uit maken.

Stichting CRH Pensioenfonds

Jaarrekening 2017

1. Balans per 31 december (na voorgestelde bestemming saldo van baten en lasten)

		2017	2016
	<i>Toelichting</i>	1.000 EUR	1.000 EUR
ACTIEF			
A. Beleggingen voor risico pensioenfonds	(2.1)		
1. Aandelen		268.118	244.924
2. Vastrentende waarden		509.469	491.232
3. Derivaten	(2.2)	669	-
B. Herverzekeringsdeel technische voorzieningen			
1. Garantiecontracten		17.658	19.371
C. Vorderingen en overlopende activa	(2.3)	3.074	978
D. Liquide middelen	(2.4)	3.709	824
		<u>802.697</u>	<u>757.329</u>
PASSIEF			
A. Stichtingskapitaal en reserves			
I. Overige reserves	(2.5)	38.071	-/- 24.408
B. Technische voorzieningen	(2.6)		
Voorziening pensioenverplichtingen voor risico van het pensioenfonds		743.508	757.128
Herverzekeringsdeel voorziening pensioenverplichtingen		17.658	19.371
Overige technische voorzieningen		2.615	3.813
C. Schulden en overlopende passiva	(2.7)	845	1.425
		<u>802.697</u>	<u>757.329</u>
Actuele dekkingsgraad (in %)		105,0	96,9

2. Staat van baten en lasten 2017

		2017 1.000 EUR	2016 1.000 EUR
BATEN	<i>toelichting</i>		
A. Premiebijdragen (van werkgevers en werknemers)	(3.1)	25.488	24.316
B. Beleggingsresultaten risico pensioenfonds	(3.2)	34.076	40.788
		<u>59.564</u>	<u>65.104</u>
LASTEN			
D. Pensioenuitkeringen	(3.3)	11.048	10.699
E. Pensioenuitvoeringskosten	(3.4)	801	771
F. Mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico van het pensioenfonds:	(3.5)		
- Pensioenopbouw		24.215	21.601
- Toeslagverlening		0	0
- Rentetoevoeging		-/- 1.656	-/- 410
- Onttrekking uit voorziening voor uitkeringen		-/- 10.922	-/- 10.582
- Onttrekking uit voorziening voor uitvoeringskosten		-/- 879	-/- 860
- Wijziging marktrente		-/- 11.364	76.050
- Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten		88	255
- Wijziging overlevingsgrondslagen		0	-/- 7.052
- Wijziging technische grondslagen		0	-/- 525
- Overgang naar nieuwe pensioenregeling		-/- 13.475	0
- Vervallen kostenopslag herverzekeraar		433	0
- Overige mutaties voorziening pensioenverplichtingen		-/- 60	-/- 176
G. Mutatie overige technische voorzieningen	(3.6)	-/- 1.198	417
H. Mutatie herverzekeringsdeel technische voorzieningen		0	0
I. Saldo overdrachten van rechten	(3.7)	-/- 94	-/- 239
J. Overige lasten	(3.8)	148	42
		<u>-/- 2.915</u>	<u>89.991</u>
Saldo van baten en lasten		<u>62.479</u>	<u>-/- 24.887</u>

Bestemming van het saldo van baten en lasten

Het saldo van baten en lasten is ten laste gebracht van de overige reserves.

In duizenden euro

3. Kasstroomoverzicht over 2017

	2017	2016
	1.000 EUR	1.000 EUR
Kasstroom uit pensioenactiviteiten		
Ontvangen premies	24.136	24.560
Ontvangen in verband met overdracht van rechten	94	672
Betaalde pensioenuitkeringen	-/- 11.695	-/- 11.297
Betaald in verband met overdracht van rechten	0	-/- 433
Betaalde pensioenuitvoeringskosten	-/- 967	-/- 604
Ontvangen uitkeringen van herverekeraar	599	595
Betaalde premies herverekering	-/- 76	-/- 35
Totaal kasstroom uit pensioenactiviteiten	12.091	13.458
Kasstroom uit beleggingsactiviteiten		
Verkopen en aflossingen van beleggingen	99.458	7.006
Ontvangen directe beleggingsopbrengsten	8.595	6.744
Aankopen beleggingen	-/- 117.719	-/- 28.670
Betaalde kosten van vermogensbeheer	460	780
Totaal kasstroom uit beleggingsactiviteiten	-/- 9.206	-/-14.140
Netto-kasstroom in jaar	2.885	-/- 682
Liquide middelen per 31 december	3.709	824
Liquide middelen per 1 januari	824	1.506
Mutatie liquide middelen	2.885	-/- 682

Toelichting op de jaarrekening

Bedragen in deze toelichting luiden in duizenden euro, tenzij expliciet anders aangegeven.

1. Algemene toelichting

1.1 Informatie over het pensioenfonds

Stichting CRH Pensioenfonds is opgericht in 1946 en is statutair gevestigd te Rijswijk. Het inschrijvingsnummer bij de Kamer van Koophandel is 41141392. Het doel van Stichting CRH Pensioenfonds is het nu en in de toekomst verstrekken van uitkeringen aan gepensioneerd deelnemers en hun nabestaanden ter zake van ouderdom en overlijden. Ook voorziet het fonds in voortzetting van de pensioenopbouw tijdens arbeidsongeschiktheid.

Korte beschrijving van de pensioenregeling

De pensioenregeling kan worden gekenmerkt als een collectieve beschikbare premieregeling. De werkgever stelt jaarlijks een vaste premie ter beschikking. Deze premie wordt aangewend voor de aanspraken op basis van het pensioenreglement, de voor de uitvoering noodzakelijke uitvoeringskosten en de aan te houden buffers. Alle actuariële- en beleggingsrisico's zijn voor rekening van de verzekerden van het fonds. Door betaling van genoemde premie voldoet de werkgever aan al haar verplichtingen. De werkgever kan niet aansprakelijk gesteld worden voor een tekort van het fonds. Evenmin kan de werkgever aanspraak maken op enig overschot van het fonds. Wanneer het fonds financieel ernstig tekort komt, is het mogelijk dat de reeds opgebouwde aanspraken worden verlaagd.

Herverzekeringsbeleid

Het fonds heeft het nabestaanden- en wezenpensioen op risicobasis herverzekerd bij een externe, onder toezicht van DNB staande verzekeringsmaatschappij door middel van een stop-lossdekking. Het huidige contract is per 1 januari 2013 verlengd. Dit contract heeft een looptijd van vijf jaar en eindigt op 31 december 2017.

1.2. Grondslagen bij de opstelling van de jaarrekening

De jaarrekening is opgesteld op basis van de wettelijke bepalingen van Titel 9, Boek 2 van het Burgerlijk Wetboek en de Richtlijnen van de Raad voor de Jaarverslaggeving, in het bijzonder Richtlijn 610 Pensioenfonds.

Beleggingen en pensioenverplichtingen worden gewaardeerd tegen actuele waarde. Overige activa en passiva worden gewaardeerd tegen nominale waarde, tenzij anders vermeld. Baten en lasten worden toegerekend aan het boekjaar waarop deze betrekking hebben.

1.3 Samenvatting van belangrijke grondslagen voor financiële verslaggeving

1.3.1 Valutaomrekening

Transactie in vreemde valuta worden bij de eerste verwerking gewaardeerd tegen de functionele valutakoers op transactiedatum. Monetair activa en passiva in vreemde valuta worden omgerekend tegen de functionele valutakoers op de balansdatum.

Koersverschillen die optreden bij de afwikkeling dan wel de omrekening van monetaire posten in vreemde valuta, worden verwerkt in de staat van baten en lasten.

De koers op balansdatum van de euro ten opzichte van de belangrijkste valuta is:

	2017	2016
US Dollar	1,20080	1,05475
Japanse Yen	135,27010	123.02080
Britse Pond	0,88765	0,85360

1.3.2 Salderen

Een actief en een post van het vreemd vermogen worden gesaldeer in de jaarrekening opgenomen uitsluitend indien en voor zover:

- een deugdelijk juridisch instrument beschikbaar is om het actief en de post van het vreemd vermogen gesaldeer en simultaan af te wikkelen; en
- het stellige voornemen bestaat om het saldo als zodanig of beide posten simultaan af te wikkelen.

1.3.3 Financiële instrumenten

Vrijwel alle activa en passiva van het pensioenfonds zijn financiële instrumenten.

Bij de eerste verwerking van een financieel actief of financiële verplichting wordt dit actief of deze verplichting gewaardeerd tegen reële waarde. De reële waarde is het bedrag waarvoor een actief kan worden verhandeld of een passief kan worden afgewikkeld tussen terzake goed geïnformeerde partijen, die tot een transactie bereid en onafhankelijk van elkaar zijn. De reële waarde van de financiële instrumenten is bepaald met behulp van beschikbare marktinformatie of schattingsmethoden. Bij deze schattingsmethoden wordt de reële waarde benaderd:

- door deze af te leiden uit de reële waarde van zijn bestanddelen of een soortgelijk instrument indien voor de bestanddelen ervan of een soortgelijk instrument wel een betrouwbare reële waarde is aan te wijzen; of
- met behulp van algemeen aanvaarde waarderingsmodellen en waarderingstechnieken.

De waardering na eerste verwerking hangt af van de classificatie van het financiële instrument.

Financiële activa als onderdeel van de beleggingsportefeuille

Deze categorie wordt na de eerste waardering gewaardeerd tegen reële waarde zonder aftrek van eventuele transactiekosten bij vervreemding. Baten of lasten die voortvloeien uit veranderingen in de reële waarde worden verwerkt in de staat van baten en lasten.

Overige vorderingen en financiële verplichtingen

Overige vorderingen en financiële verplichtingen dienen bij eerste verwerking te worden gewaardeerd tegen de reële waarde, onder aftrek van transactiekosten. Overige vorderingen en financiële verplichtingen dienen na eerste verwerking te worden gewaardeerd tegen de geamortiseerde kostprijs. Indien er geen sprake is van agio of disagio en transactiekosten is de geamortiseerde kostprijs gelijk aan de nominale waarde van de vorderingen, gecorrigeerd voor eventuele waardeverminderingen indien er sprake is van oninbaarheid.

1.3.4 Schattingswijzigingen

Per 31 december 2017 is het nabestaandenpensioen niet langer op risicobasis verzekerd. Over het tijdvak dat het nabestaandenpensioen op risicobasis was verzekerd is een gefinancierd nabestaandenpensioen afgesplitst ten koste van het opgebouwde ouderdomspensioen over deze periode. De technische voorzieningen zijn hierdoor met ongeveer 14.613 verlaagd. De overlevingsgrondslagen zijn ongewijzigd ten opzichte van 2016. Deze zijn gebaseerd op de Prognosetafel AG2016 en voor wat de ervaringssterfte betreft op de inkomensklasse “Hoog” op basis van het Mercer-model 2016.

1.3.5 Beleggingen

Aandelen

Beursgenoteerde aandelen en participaties in beursgenoteerde beleggingsinstellingen die beleggen in aandelen worden gewaardeerd tegen de beurskoers per balansdatum. Aandelen en participaties in instellingen welke niet beursgenoteerd zijn, worden gewaardeerd tegen intrinsieke waarde. De intrinsieke waarde wordt ontleend aan de lokale grondslagen gebaseerde opgaven van de desbetreffende fondsmanagers.

Vastrentende waarden

Hieronder zijn opgenomen:

- Obligaties;
- Hypothecaire leningen, leningen op schuldbekentenis en andere waardepapieren met een vaste of variabele rente;
- Beursgenoteerde en niet-beursgenoteerde beleggingsinstellingen die beleggen in vastrentende waarden;
- Deposito's.

Beursgenoteerde obligaties en participaties in beursgenoteerde beleggingsinstellingen die beleggen in obligaties worden gewaardeerd tegen de beurskoers per balansdatum. Obligaties en participaties in instellingen die niet beursgenoteerd zijn, worden gewaardeerd tegen intrinsieke waarde. De intrinsieke waarde wordt ontleend aan de lokale grondslagen gebaseerde opgaven van de desbetreffende fondsmanagers.

Hypothecaire leningen, leningen op schuldbekentenis en andere waardepapieren met een vaste of variabele rente worden gewaardeerd tegen de geschatte toekomstige netto kasstromen die uit de beleggingen zullen toevloeien, contant gemaakt tegen de geldende marktrente, rekening houdend met het risicoprofiel, waaronder het krediet- en liquiditeitsrisico, en de looptijd van de belegging.

Middels het Euro credit fund is voor 23 belegd in obligaties van CRH bedrijven.

Derivaten

Derivaten zijn financiële instrumenten die zijn afgeleid van meer traditionele producten zoals aandelen en obligaties. Voorbeelden van derivaten zijn valutatermijncontracten, interest rate swaps, futures, swaptions en credit default swaps. Derivaten worden gewaardeerd tegen reële waarde, te weten de relevante marktnotering per balansdatum, of als deze er niet is, de waarde die wordt bepaald met behulp van marktconforme en toetsbare waarderingsmodellen.

De posities uit hoofde van derivatencontracten betreffen valutaderivaten en worden opgenomen onder de beleggingen. Deze zijn gebaseerd op de marktwaarde van de betreffende valuta op balansdatum.

1.3.6 Vorderingen, liquide middelen en schulden

Vorderingen die geen deel uitmaken van de beleggingsportefeuille, liquide middelen en schulden worden gewaardeerd tegen geamortiseerde kostprijs. Bij de waardering van vorderingen wordt zo nodig rekening gehouden met waardeverminderingen wegens oninbaarheid.

1.3.7 Technische voorzieningen

De voorziening pensioenverplichtingen wordt gewaardeerd tegen reële waarde. De reële waarde is bepaald op basis van de contante waarde van de beste inschatting van toekomstige kasstromen die samenhangen met de op balansdatum onvoorwaardelijke pensioenverplichtingen. De contante waarde wordt bepaald met gebruikmaking van de marktrente welke is gebaseerd op de actuele rentetermijnstructuur zoals gepubliceerd door DNB.

De inschatting van de toekomstige kasstromen vindt plaats door rekening te houden met actuele overlevingsgrondslagen. Conform het advies van de actuaris heeft het bestuur besloten de voorziening pensioenverplichtingen met ingang van 31 december 2016 te baseren op de prognosetafel AG2016. Deze tafel wordt gecorrigeerd op basis van leeftijdsafhankelijke correctiefactoren op basis van inkomensklasse “Hoog” volgens het Mercermodel 2016. Deze grondslagen zijn per 31 december 2017 ongewijzigd ten opzichte van vorig boekjaar. Bij de berekening van de voorziening pensioenverplichtingen is uitgegaan van de op de balansdatum geldende pensioenreglementen en van de over de verstreken dienstjaren verworven aanspraken.

Jaarlijks wordt door het bestuur besloten of over de aanspraken en ingegane pensioenen toeslag wordt verleend en in hoeverre dit zal gebeuren. Per 1 januari 2018 kon gelet op de financiële positie van het fonds geen toeslag worden verleend.

De bij de berekening van de technische voorziening voor uitgesteld nabestaandenpensioen voor actieve deelnemers en slapers in aanmerking genomen partnerfrequenties voor mannen en vrouwen zijn gesteld op 1. Voor de verzekering van het nabestaandenpensioen is aangenomen dat de partner drie jaar jonger is dan de verzekerde man en drie jaar ouder dan de verzekerde vrouw. Met toekomstige administratie- en excassokosten wordt rekening gehouden door een opslag te hanteren van 1,25% van de pensioengrondslagsom ter dekking van de administratiekosten en 2% van de netto premie in verband met toekomstige excassokosten.

De jaarlijkse pensioenopbouw van de arbeidsongeschikte deelnemers is begrepen in de opgebouwde aanspraken. Voor de toekomstige opbouw van deze deelnemers is in de voorziening pensioenverplichtingen begrepen de contante waarde van de toekomstige vrijgestelde premies. Hierbij wordt rekening gehouden met de mate van premievrije opbouw, die afhankelijk is van de mate van arbeidsongeschiktheid. Hierbij is ervan uitgegaan dat er geen revalidatie zal plaatsvinden. Tevens is rekening gehouden met de toekomstige schadelast voor zieke deelnemers op balansdatum die naar verwachting arbeidsongeschiktheid zullen worden verklaard. Met betrekking tot deze laatste categorie is de verplichting geschat op basis van ervaringscijfers.

1.3.8 Herverzekerd deel technische voorziening

De technische voorziening voor risico van de herverzekeraar betreffen de aanspraken die bij Aegon zijn ondergebracht. De waarderingsgrondslagen van deze aanspraken zijn gelijk aan de fondsgrondslagen (zonder afslag voor krediet risico). Het herverzekeringsdeel technische voorzieningen (onderdeel van de passiva) is gelijk aan de technische voorzieningen voor risico van de herverzekeraar onder aftrek van de excassoopslag ad 2,3% die niet door de herverzekeraar wordt vergoed. Op de technische voorziening voor risico van de herverzekeraar is per 1 januari 2017 433 in mindering gebracht.

1.3.9 Grondslagen voor de staat van baten en lasten

Baten en lasten worden toegerekend aan het boekjaar waarop deze betrekking hebben.

Premiebijdragen

Als premiebijdragen worden verantwoord de op het boekjaar betrekking hebbende bijdragen van werkgevers en deelnemers welke voor het boekjaar zijn vastgesteld, respectievelijk bekend zijn geworden, waarbij rekening is gehouden met eventueel verleende premiekortingen en/of premieopslagen.

Beleggingsresultaten

Beleggingsresultaten bestaan uit:

- Directe beleggingsopbrengsten
- Indirecte beleggingsopbrengsten
- In aftrek gebrachte kosten van vermogensbeheer

- In aftrek gebrachte transactiekosten

De directe beleggingsopbrengsten hebben betrekking op ontvangen huren, dividenden en rente. Huuropbrengsten worden lineair opgenomen gedurende de huurperiode. Dividenden worden in de staat van baten en lasten verwerkt indien het fonds daarop recht heeft verkregen en hun ontvangst waarschijnlijk is. Renteopbrengsten worden tijdsevenredig in de staat van baten en lasten verwerkt indien hun bedrag bepaalbaar is en hun ontvangst waarschijnlijk.

De indirecte beleggingsopbrengsten hebben betrekking op gerealiseerde en ongerealiseerde waardeinstijgingen of waardedalingen van de beleggingen.

De in aftrek gebrachte kosten van vermogensbeheer hebben betrekking op het beheer van de vastrentende en aandelen portefeuille gedurende de verslagperiode alsmede met de overige kosten van vermogensbeheer. De beheerfee is in mindering gebracht op de koersen van de fondsen en komen dus ten laste van de performance van de fondsen.

Pensioenuitkeringen

Pensioenen worden in de staat van baten en lasten opgenomen in de periode waarop zij betrekking hebben.

Pensioenuitvoeringskosten

De kosten worden in de staat van baten en lasten opgenomen in de periode waarop zij betrekking hebben.

Saldo overdrachten van rechten

De bij overdracht van pensioenen bepaalde overdrachtswaarden zijn gebaseerd op de wettelijke berekeningsgrondslagen. De in- en uitgaande waardeoverdrachten worden toegerekend aan het verslagjaar waarin de bijbehorende pensioenaanspraken zijn verwerkt.

Mutatie voorziening pensioenverplichtingen

De mutatie voorziening voor pensioenverplichtingen bestaat uit de volgende componenten:

Pensioenopbouw: de kosten van één jaar inkoop; toerekening vindt plaats aan de periode waarin de opbouw van pensioenrechten plaatsvindt.

Toeslagverlening: de toeslag wordt als last verwerkt voor zover vóór balansdatum een besluit daartoe genomen is.

Rentetoevoeging: de voorziening wordt opgerent op basis van de nominale rente op basis van de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur met een looptijd van één jaar.

Onttrekkingen voor pensioenuitkeringen en pensioenuitvoeringskosten: de vrijval wordt ten gunste van het resultaat verwerkt in de periode waarin de lasten bij de berekening aan de voorziening waren voorzien.

Wijziging marktrente: het effect van de aanpassing van de marktrente gedurende het jaar op basis van de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur wordt ultimo het verslagjaar bepaald en in de staat van baten en lasten opgenomen.

Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten: het saldo van actuariële inkomende en uitgaande waardeoverdrachten wordt toegerekend aan de periode waarin zij betrekking hebben.

Overige baten en lasten

Overige baten en lasten worden opgenomen in de periode waarop zij betrekking hebben.

1.4 Grondslagen voor het kasstroomoverzicht

Het kasstroomoverzicht is opgesteld op basis van de directe methode. Onderscheid wordt gemaakt tussen kasstromen uit pensioenactiviteiten en beleggingsactiviteiten. Kasstromen in vreemde valuta worden omgerekend tegen de koers op transactiedatum. Het aan koersveranderingen toe te schrijven verschil tussen de in het kasstroomoverzicht gerapporteerde totale netto-kasstroom en de mutatie van de in de balans opgenomen geldmiddelen wordt afzonderlijk in het kasstroomoverzicht vermeld als onderdeel van de aansluiting tussen de netto-kasstroom en de balansmutatie van de geldmiddelen. Onder liquide middelen zijn opgenomen de bij banken aangehouden rekening-courantsaldi alsmede deposito's en callgelden.

2. Toelichting op de balans

2.1 Beleggingen

Het verloop van de beleggingen is als volgt.

2017

	Aandelen	Vastrentende	Overige	Totaal
	1.000 EUR	Waarden	beleggingen	1.000 EUR
	1.000 EUR	1.000 EUR	1.000 EUR	1.000 EUR
Stand per 1 januari	244.924	491.232	-/- 449	735.707
Aankopen/expiratie	98.793	24.265	-/- 5.339	117.719
Verkopen/expiratie	-/- 100.458	0	0	-/- 100.458
Herwaardering	24.859	-/- 6.028	6.457	25.288
Stand per 31 december	268.118	509.469	669	778.256
Opgenomen op balans onder beleggingen	268.118	509.469	669	778.256
Opgenomen op balans onder overige passiva	0	0	0	0

Specificatie per regio	Aandelen	Vastrentende	Overige	Totaal
	1.000 EUR	Waarden	beleggingen	1.000 EUR
	1.000 EUR	1.000 EUR	1.000 EUR	1.000 EUR
EU	55.245	330.557	669	386.471
Noord-Amerika	154.637	75.916		230.553
Azië/Pacific	21.668	30.223		51.891
Overige	36.568	72.773		109.341
Totaal	268.118	509.469	669	778.256

Specificatie per bedrijfstak	Aandelen	Vastrentende	Overige	Totaal
	1.000 EUR	Waarden	Beleggingen	1.000 EUR
	1.000 EUR	1.000 EUR	1.000 EUR	1.000 EUR
Overheid		197.994		197.994
Financiële instellingen	55.263	87.550	669	143.482
Nijverheid, handel, industrie	124.657	23.144		147.801
IT, telecom	54.908			54.908
Energie	23.734			23.734
Vastgoed	5.666			5.666
Overige	3.890	200.781		204.671
Stand per 31 december	268.118	509.469	669	778.256

De aandelenportefeuille is belegd in niet beursgenoteerde beleggingsfondsen van NN Investment Partners. Binnen deze portefeuille is een post ad 2.329 (2016; 4.029) in vastgoedaandelen belegd. Deze post wordt in de jaarrekening niet separaat onder vastgoed gerubriceerd. De vastrentende waarden zijn belegd in niet beursgenoteerde beleggingsfondsen van NN Investment partners.

2016

	Aandelen 1.000 EUR	Vastrentende Waarden 1.000 EUR	Overige beleggingen 1.000 EUR	Totaal 1.000 EUR
Stand per 1 januari	224.458	453.467	3.060	680.985
Aankopen/expiratie	11.319	18.400	-/- 1.049	28.670
Verkopen/expiratie	-/- 7.006	0	0	-/- 7.006
Herwaardering	16.153	19.365	-/- 2.460	33.058
Stand per 31 december	244.924	491.232	-/- 449	735.707
Opgenomen op balans onder beleggingen	244.924	491.232		736.156
Opgenomen op balans onder overige passiva	0	0	-/- 449	-/- 449
Specificatie per regio	Aandelen 1.000 EUR	Vastrentende Waarden 1.000 EUR	Overige beleggingen 1.000 EUR	Totaal 1.000 EUR
EU	67.302	320.377	-/- 449	387.230
Noord-Amerika	110.508	91.817		202.325
Azië/Pacific	32.103	23.832		55.935
Overige	35.011	55.206		90.217
Totaal	244.924	491.232	-/- 449	735.707
Specificatie per bedrijfstak	Aandelen 1.000 EUR	Vastrentende Waarden 1.000 EUR	Overige Beleggingen 1.000 EUR	Totaal 1.000 EUR
Overheid		170.970		170.970
Financiële instellingen	55.120	130.703	-/- 449	185.374
Nijverheid, handel, industrie	100.289	43.475		143.764
IT, telecom	41.478			41.478
Energie	23.606			23.606
Vastgoed	4.029			4.029
Overige	20.402	146.084		166.486
Stand per 31 december	244.924	491.232	-/- 449	735.707

Beleggingen naar waarderingmethode 2017

	Genoteerde marktprijzen	Onafhankelijke Taxaties	NCW- berekening	Andere methode
Aandelen	0	0	0	268.118
Vastrentende waarden	0	0	0	509.469
Overige beleggingen	669	0	0	0
Totaal	669	0	0	777.587

Beleggingen naar waarderingsmethode 2016

	Genoteerde marktprijzen	Onafhankelijke Taxaties	NCW-berekening	Andere methode
Aandelen	0	0	0	244.924
Vastrentende waarden	0	0	0	491.232
Overige beleggingen	-/- 449	0	0	0
Totaal	-/- 449	0	0	736.156

Voor de waardering van de aandelen en vastrentende waarden geldt dat deze in 2016 volledig heeft bestaan uit NN IP beleggingsfondsen. Deze fondsen kennen een jaarlijkse intrinsieke waardebepaling, dagelijkse toe- en uittredingsmomenten en hebben voornamelijk beursgenoteerde stukken in portefeuille. In de loop van 2017 is is het NN Global Equity Fund echter verkocht en in de plaats daarvan is het passieve Northern Trust World ESG Customized Euro hedged Fund Northern Trust aangekocht. De waardering van de niet beurs genoteerde beleggingsfondsen vindt plaats op intrinsieke waarde. De intrinsieke waarde wordt ontleend aan de op lokale grondslagen gebaseerde opgaven van de desbetreffende fonds managers.

De post overige beleggingen betreft de valutaderivaten die het fonds heeft afgesloten om het valutarisico van de dollar, de yen en het pond af te dekken. De waardering van deze derivaten is gebaseerd op de marktwaarde van de valuta per balansdatum.

2.2 Derivaten

Het fonds maakt gebruik van derivaten om valutarisico's af te dekken. Het valutarisico van de Dollar de Yen en het Pond was per 31 december 2017 zowel strategisch als tactisch voor 65% afgedekt. Het is het beleid van het fonds om geen derivaten af te sluiten voor speculatieve doeleinden. Het kenmerk van derivaten is dat bij het aangaan van het contract veelal geen kasstromen plaatsvinden (waarde nihil) maar dat door de hoge mate van 'leverage' de waarde van de contracten nadien erg volatiel is en een grote impact kan hebben op het resultaat van het fonds. De volgende tabel laat de marktwaarde van de derivaten zien in relatie tot de onderliggende waarden. De onderliggende waarde is de maatstaf op basis waarvan waardeveranderingen worden gemeten en afgerekend.

	2017			2016		
	Actief	Passief	Onderliggende waarde	Actief	Passief	Onderliggende waarde
	1.000 EUR	1.000 EUR	1.000 EUR	1.000 EUR	1.000 EUR	1.000 EUR
Valuta-swaps	669		58.217	-/- 449		121.933

2.3 Vorderingen en overlopende activa

	2017	2016
	1.000 EUR	1.000 EUR
Te vorderen premies werkgevers	1.713	350
Te vorderen dividend belasting	0	386
Te vorderen verkoop beleggingen	1.000	0
Te vorderen beheerfee NN Investment Partners	361	242
Stand ultimo boekjaar	3.074	978

Alle vorderingen hebben een resterende looptijd van korter dan een jaar.

2.4 Overige activa

Liquide middelen ultimo boekjaar

2017	2016
1.000 EUR	1.000 EUR
3.709	824

Onder de liquide middelen zijn opgenomen de tegoeden op bankrekeningen die onmiddellijk dan wel op korte termijn opeisbaar zijn. Deze rekeningen staan ter vrije beschikking van het fonds.

2.5 Stichtingskapitaal en reserves

Het verloop is als volgt:

Stand ultimo vorig boekjaar
Bestemming resultaat boekjaar
Stand ultimo boekjaar

2017	2016
1.000 EUR	1.000 EUR
-/- 24.408	479
62.479	-/- 24.887
38.071	-/- 24.408

De pensioenwet stelt eisen aan het eigen vermogen van pensioenfondsen. De voor het fonds relevante kengetallen in relatie tot de actuele dekkingsgraad en de beleidsdekkingsgraad zijn als volgt.

Minimaal vereist eigen vermogen

Vereist eigen vermogen

Actuele dekkingsgraad ultimo boekjaar

Beleidsdekkingsgraad ultimo boekjaar

2017	2016
104,3%	104,3%
118,7%	117,7%
105,0%	96,9%
101,5%	91,4%

De vermogenspositie van het pensioenfonds kan worden gekarakteriseerd als dekkingstekort. Voor de berekening van het vereist eigen vermogen wordt gebruik gemaakt van een standaard model. De actuele dekkingsgraad wordt bepaald als het vermogen van het fonds gedeeld door de voorziening pensioenverplichtingen. De beleidsdekkingsgraad is gebaseerd op de ultimo maandstanden van de actuele dekkingsgraad over de afgelopen twaalf maanden.

Herstelplan

Per 1 januari 2015 is het nieuwe Financieel Toetsingskader in werking getreden en verviel het lopende herstelplan. Per 1 juli 2015 is een nieuw herstelplan ingediend bij DNB. Uit dit herstelplan bleek dat het pensioenfonds over voldoende herstelkracht beschikt om binnen de wettelijke termijn van tien jaar het niveau van het vereist eigen vermogen te bereiken. Begin 2018 heeft op grond van de geraamde financiële positie een evaluatie van het herstelplan plaatsgevonden. Conclusie van deze evaluatie was dat er sprake is van een haalbaar herstelplan.

2.6 Technische voorzieningen

Voorziening voor pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds
Voorziening pensioenverplichtingen herverzekering
Overige technische voorzieningen
Stand ultimo boekjaar

2017	2016
1.000 EUR	1.000 EUR
743.508	757.128
17.658	19.371
2.615	3.813
763.781	780.312

Het verloop van de voorziening pensioenverplichtingen is als volgt:

Stand per 1 januari
Toevoeging pensioenopbouw
Indexatie en overige toeslagen
Rentetoevoeging
Onttrekking voor pensioenuitkeringen
Onttrekking voor pensioenuitvoeringskosten
Wijziging marktrente
Mutatie overdracht van rechten
Aanpassing overlevingsgrondslagen
Wijziging technische grondslagen
Overgang naar nieuwe pensioenregeling
Vervallen kostenopslag herverzekeraar
Overige mutaties
Stand per 31 december

2017	2016
1.000 EUR	1.000 EUR
757.128	678.827
24.215	21.601
0	0
-/- 1.656	-/- 410
-/- 10.922	-/- 10.582
-/- 879	-/- 860
-/- 11.364	76.050
88	255
0	-/- 7.052
0	-/- 525
-/- 13.475	0
433	0
-/- 60	-/- 176
743.508	757.128

De voorziening pensioenverplichtingen nam in het boekjaar af van 757.128 per 31 december 2016 naar 743.508 per 31 december 2017. De belangrijkste oorzaken hiervan waren de daling van de marktrente en de overgangseffecten per 31 december 2017 als gevolg van de overgang naar de nieuwe pensioenregeling per 1 januari 2018. Daar tegenover stond een stijging van de post toevoeging pensioenopbouw van 21.601 in 2016 naar 24.215 in 2017. Deze toename was het gevolg van de lagere rekenrente per 1 januari 2017 ten opzichte van het jaar daarvoor als mede een toename van de nieuwe instroom van deelnemers.

Onderdeel van de nieuwe pensioenregeling is dat het nabestaandenpensioen voortaan op opbouwbasis wordt gefinancierd in plaats van op risicobasis. Om te voorkomen dat door het vervallen van de verzekering op risicobasis, de dekking bij overlijden over de jaren dat het nabestaandenpensioen op risicobasis was verzekerd zou verminderen, heeft het bestuur besloten om op 31 december 2017 een deel van het opgebouwde ouderdomspensioen om te zetten in een gefinancierd nabestaandenpensioen. Deze omzetting vond zodanig plaats dat het nabestaandenpensioen 70% bedraagt van het ouderdomspensioen na omzetting op het moment van toekenning. Dit leverde een bate een vrijval op van 14.613.

Een ander gevolg van de verhoging van de pensioenrichtleeftijd van 67 jaar naar 68 jaar is dat de premievrijstelling bij arbeidsongeschiktheid een jaar langer door loopt. Dit leidde tot een éénmalige last van 356.

CRH pensioenfonds kende vanuit het verleden nog een klein deel van het nabestaandenpensioen dat niet uitruilbaar was. Op 31 december 2017 werd deze post niet-uitruilbaar nabestaandenpensioen uit oogpunt van administratieve vereenvoudiging en uitlegbaarheid richting de deelnemers, omgezet in een uitruilbaar nabestaandenpensioen. Dit leidde tot een last van 782.

De voorziening voor pensioenverplichtingen is naar categorieën van deelnemers als volgt samengesteld.

	2017	2016
	1.000 EUR	1.000 EUR
Actieven	318.293	342.083
Slapers	239.033	232.235
Gepensioneerden	186.182	182.810
Netto pensioenverplichtingen	743.508	757.128

Voorziening pensioenverplichtingen herverzekering
Het verloop van deze voorziening is als volgt.

	2017	2016
	1.000 EUR	1.000 EUR
Stand 1 januari	19.371	19.333
Vervallen kostenopslag herverzekeringsdeel technische voorzieningen	-/- 433	0
Overige mutaties boekjaar	-/-1.280	38
Stand 31 december	17.658	19.371

Deze post betreft bij Aegon herverzekerde pensioenen van deelnemers die tot 1 januari 2001 deelnamen in het pensioenfonds NBM Amstelland en per die datum deelnemer werden in het pensioenfonds Cementbouw. De pensioenregeling van NBM Amstelland was verzekerd bij Aegon. Deze deelnemers kregen een totaal-toezegging van het Pensioenfonds Cementbouw omdat het de bedoeling was dat de bij Aegon opgebouwde pensioenen zouden worden overgedragen naar het Pensioenfonds Cementbouw. Uiteindelijk is deze beoogde collectieve waardeoverdracht nooit geëffectueerd. De betreffende deelnemers krijgen vanaf de pensioendatum het pensioen uitbetaald inclusief het bij Aegon verzekerde pensioen. Aegon maakt het aldaar verzekerde pensioen vanaf de pensioendatum over aan CRH Pensioenfonds in haar rol als rechtsopvolger van Pensioenfonds Cementbouw. Op de voorziening pensioenverplichtingen herverzekering is met ingang van 2017 de excasso-opslag ad 2,3% van technische voorzieningen in mindering gebracht omdat deze opslag niet van de herverzekeraar wordt ontvangen. Dit leidt tot een negatief resultaat ad 433 in het boekjaar 2017. Deze post is per 1 januari 2017 toegevoegd aan de technische voorzieningen voor risico van het pensioenfonds.

Naar hun aard hebben de technische voorzieningen in het algemeen een langlopend karakter.

2.6.1 Overige technische voorzieningen

Voorziening Invaliditeitspensioen

Het verloop van de voorziening Invaliditeitspensioen is als volgt.

	2017	2016
	1.000 EUR	1.000 EUR
Stand 1 januari	1.319	1.171
Mutatie boekjaar	-/- 111	148
Stand 31 december	1.208	1.319

Deze voorziening omvat de contante waarde van de ingegane WAO-hiaatpensioenen. Deze voorziening heeft een overwegend langlopend karakter.

IBNR Arbeidsongeschiktheid

Het verloop van de voorziening IBNR is als volgt.

	2017	2016
	1.000 EUR	1.000 EUR
Stand 1 januari	2.494	2.225
Mutatie boekjaar	-/- 1.087	269
Stand 31 december	1.407	2.494

Deze voorziening heeft betrekking op schadegevallen als gevolg van arbeidsongeschiktheid die al wel is opgetreden maar nog niet bij het fonds is gemeld omdat gedurende de eerste twee jaar zieke werknemers door de werkgever worden doorbetaald. De omvang van de niet gemelde schade is geraamd op twee maal de jaarpremie voor voortzetting van de pensioenopbouw tijdens arbeidsongeschiktheid.

Doordat de opslag in de premie ter dekking van het arbeidsongeschiktheidsrisico werd verlaagd van 5% naar 3% daalden de jaarpremies voor arbeidsongeschiktheid navenant. De vrijval van de voorziening IBNR ad 1.087 bevat daardoor een éénmalige bate van ongeveer 900.

Totaal overige technische voorzieningen

	2017	2016
	1.000 EUR	1.000 EUR
Voorziening Invaliditeitspensioen	1.208	1.319
Voorziening IBNR Arbeidsongeschiktheid	1.407	2.494
Totaal overige technische voorzieningen	2.615	3.813

2.7 Schulden en overlopende passiva

	2017	2016
	1.000 EUR	1.000 EUR
Schulden pensioenactiviteiten:		
- Schulden aan werkgevers	170	159
- Te betalen loonheffing	262	246
- Te betalen advies- en administratiekosten	332	498
Schulden beleggingsactiviteiten:		
- Valutaderivaten	0	449
Overige schulden	81	73
Stand ultimo boekjaar	845	1.425

De schulden en overlopende passiva hebben een looptijd van korter dan één jaar.

3. Toelichting op de staat van baten en lasten

3.1 Premiebijdragen

De premiebijdragen van de aangesloten ondernemingen en deelnemers zijn als volgt.

	2017	2016
	1.000 EUR	1.000 EUR
Werkgeversdeel	19.043	18.226
Werknemersdeel	4.296	4.080
Premie overgangsregeling 55-min	2.149	2.010
	25.488	24.316

De kostendekkende premie is als volgt opgebouwd.

	2017	2016
	1.000 EUR	1.000 EUR
Actuariële premie benodigd voor onvoorwaardelijke verplichtingen	24.820	22.068
Opslag voor het in stand houden van het eigen vermogen	4.517	4.414
Opslag voor uitvoeringskosten	520	515
Bijdrage aan voorwaardelijke onderdelen	0	0
Totaal kostendekkende premie	29.857	26.997

De ontvangen premie over 2017 (exclusief de overgangsregeling 55-min) bedraagt 23.339. De benodigde premie (inclusief solvabiliteitsopslag) bedroeg 29.857. Er was derhalve sprake van een tekort van 6.518. Na aftrek van de solvabiliteitsopslag resteert een tekort van 2.001.

Voor de toets op kostendekkendheid is de ex-ante kostendekkende toetspremie van belang. Deze bedraagt 21.615. De hier tegenover staande feitelijke premie (exclusief Premie overgangsregeling 55-min) bedraagt 23.339 en is 1.724 hoger dan de kostendekkende toetspremie ad 21.615.

De feitelijke ontvangen premie na aftrek van de opslag voor administratiekosten bedraagt 22.819 (23.339 -/- 520). Actuarieel benodigd was 24.820. De premiedekkingsgraad komt daarmee op 91,9%. Dit is boven de door het bestuur vastgestelde ondergrens van 90%.

De ex-ante kostendekkende premie is als volgt opgebouwd.

	2017	2016
	1.000 EUR	1.000 EUR
Actuariële premie benodigd voor onvoorwaardelijke verplichtingen	12.827	17.796
Opslag voor het in stand houden van het eigen vermogen	2.335	3.470
Opslag voor uitvoeringskosten	601	607
Bijdrage aan voorwaardelijke onderdelen	5.852	0
Sub-totaal kostendekkende premie	21.615	21.873

3.2 Beleggingsresultaten

2017	Aandelen 1.000 EUR	Vastrentende waarden 1.000 EUR	Derivaten 1.000 EUR	Overige beleggingen 1.000 EUR	Totaal 1.000 EUR
Direct resultaat	3.745	4.589		-/- 6	8.328
Waardeveranderingen	24.859	-/- 6.028	6.457		25.288
Korting -/- kosten vermogensbeheer	144	316			460
Totaal	28.748	-/- 1.123	6.457	-/- 6	34.076

2016	Aandelen 1.000 EUR	Vastrentende waarden 1.000 EUR	Derivaten 1.000 EUR	Overige beleggingen 1.000 EUR	Totaal 1.000 EUR
Direct resultaat	3.897	3.056		-/- 3	6.950
Waardeveranderingen	16.153	19.365	-/- 2.460		33.058
Korting -/- kosten vermogensbeheer	337	443			780
Totaal	20.387	22.864	-/- 2.460	-/- 3	40.788

Kosten van vermogensbeheer

	2017 1.000 EUR	2016 1.000 EUR
Transactiekosten	179	45
Vermogensbeheerkosten toegerekend vanuit administratiekosten	170	125
Af: Korting beheervergoeding vermogensbeheerder	-/- 809	-/- 950
Saldo	-/- 460	-/- 780

3.3 Pensioenuitkeringen

	Aantallen 31-12-2017	2017 1.000 EUR	2016 1.000 EUR
Ouderdomspensioen	1.016	8.924	8.587
Nabestaandenpensioen	282	1.970	1.964
Wezenpensioen	42	44	39
Arbeidsongeschiktheidspensioen	42	110	109
	1.382	11.048	10.699

3.4 Pensioenuitvoeringskosten

	2017	2016
	1.000 EUR	1.000 EUR
Pensioenbureau	458	416
Kosten pensioenadministratie pakket	57	64
Administratiekosten	18	18
Advies- en actuariskosten	207	178
Kosten accountant	45	43
Kosten juridisch adviseur	8	0
Kosten toezichthouders	56	50
Kosten beleggingsadvies	96	77
Opleidingskosten bestuur	4	16
Bestuur	2	2
Verantwoordingsorgaan	2	4
Visitatiecommissie	18	18
Diversen	0	10
	971	896
Af: Toegerekend aan vermogensbeheerkosten	-/- 170	-/- 125
Totaal administratiekosten	801	771

De kosten van het pensioenbureau namen met 42 toe van 416 in 2016 tot 458 in 2017. Belangrijkste oorzaken hiervan is dat er 34 minder is doorbelast aan de werkgever in verband met werkzaamheden in het kader van het Aanvullingsfonds Cementbouw en de overgangsregelingen 55-min en 55-plus.

De post advies- en actuariskosten bedroeg 178 in 2016. In 2017 bedroeg deze post 207. Deze stijging met 29 wordt voornamelijk veroorzaakt door de kosten in verband met de voorbereiding van de nieuwe regeling 2018 ad 28.

De kosten voor beleggingsadvies stegen met 19 van 77 in 2016 tot 96 in 2017. Dit wordt veroorzaakt door werkzaamheden in het kader van de selectie van de vermogensbeheerder en de invulling van de beoogde strategische asset allocatie.

Met ingang van het jaar 2016 wordt een deel van de administratiekosten toegerekend aan de vermogensbeheerkosten. Dit betreft de kosten van de externe beleggingsadviseur en een deel van de kosten van het pensioenbureau. Deze post is toegenomen van 125 in 2016 tot 170 in 2017. De advieskosten van de externe adviseur namen toe met 19. Het aandeel van het pensioenbureau nam met 26 toe van 48 in 2016 tot 74 in 2017.

Overeenkomstig artikel 96 van de Pensioenwet wordt vermeld dat het pensioenfonds in het afgelopen jaar geen dwangsommen en boetes zijn opgelegd. De accountantskosten, zoals hierboven opgenomen als onderdeel van de pensioenuitvoeringskosten, kunnen worden gespecificeerd zoals hieronder weergegeven.

	2017	2016
	1.000 EUR	1.000 EUR
Controle van de jaarrekening	38	37
Audit in kader van gegevensaanlevering UWV	7	6
	45	43

3.5 Mutatie voorziening pensioenverplichtingen

	2017	2016
	1.000 EUR	1.000 EUR
Stand per 1 januari	757.128	678.827
Pensioenopbouw	24.215	21.601
Toeslagverlening	0	0
Rentetoevoeging	-/- 1.656	-/- 410
Onttrekking voor pensioenuitkeringen en –uitvoeringskosten	-/- 11.801	-/- 11.442
Wijziging marktrente	-/- 11.364	76.050
Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten	88	255
Wijziging uit hoofde van aanpassing levenskansen	0	-/- 7.052
Wijziging overige technische grondslagen	0	-/- 525
Overgang naar nieuwe pensioenregeling	-/- 13.475	0
Vervallen kosten opslag herverzekeraar	433	0
Overige mutaties	-/- 60	-/- 176
Stand per 31 december	743.508	757.128

De post pensioenopbouw betreft de kosten van één jaar diensttijdopbouw. Deze post is 2.614 hoger dan in 2016. Ondanks dat het opbouwpercentage in 2017 lager was dan in 2016 (2,02% in 2017 en 2,11% in 2016) zijn deze lasten hoger als gevolg van de lagere rekenrente per 1 januari 2017 ten opzichte van vorig jaar en de toename van de nieuwe instroom van deelnemers.

Er heeft per 1 januari 2017 evenals in 2016 geen toeslagverlening plaats gevonden.

De rentetoevoeging bedraagt -/- 0,217% (2016 -/- 0,060%) en betreft de éénjaarsrente uit de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur aan het begin van het boekjaar. De marktrente op basis van de rentetermijnstructuur behorend bij het profiel van de verplichtingen bedraagt per ultimo verslagjaar 1,60% (2016 1,40%) tegen 1,40% (2016 1,79%) aan het begin van het verslagjaar.

De omrekening naar de nieuwe rentetermijnstructuur is opgenomen in de post wijziging marktrente. Per saldo daalde de marktrente in 2017 met circa 0,2%-punt. Dit leidde tot een daling van de voorziening pensioenverplichtingen van 11.364.

In 2016 vond een wijziging uit hoofde van aanpassing levenskansen plaats. Dit betrof het saldo van een bate van € 8,5 miljoen als gevolg van overgang op nieuwe correctiefactoren en een last van circa € 1,4 miljoen als gevolg van de invoering van de nieuwe overlevingstafel. In 2017 vonden geen aanpassingen van de levenskansen plaats.

Per 1 januari 2018 is de nieuwe pensioenregeling van CRH Pensioenfonds van kracht geworden. Onderdeel hiervan is dat het nabestaandenpensioen voortaan op opbouwbasis wordt gefinancierd in plaats van op risicobasis. Om te voorkomen dat door het vervallen van de verzekering op risicobasis, de dekking bij overlijden over de jaren dat het nabestaandenpensioen op risicobasis was verzekerd zou verminderen, heeft het bestuur besloten om op 31 december 2017 een deel van het opgebouwde ouderdomspensioen om te zetten in een gefinancierd nabestaandenpensioen. Deze omzetting vond zodanig plaats dat het nabestaandenpensioen 70% bedraagt van het ouderdomspensioen na omzetting op het moment van toekenning. Dit leverde een bate op van ongeveer 14.613.

Een ander gevolg van de verhoging van de pensioenrichtleeftijd van 67 jaar naar 68 jaar is dat de premievrijstelling bij arbeidsongeschiktheid een jaar langer door loopt. Dit leidde tot een éénmalige last van 356.

CRH pensioenfonds kende vanuit het verleden nog een klein deel van het nabestaandenpensioen dat niet uitruilbaar was. Op 31 december 2017 werd deze post niet-uitruilbaar nabestaandenpensioen uit oogpunt van administratieve vereenvoudiging en uitlegbaarheid richting de deelnemers, omgezet in een uitruilbaar nabestaandenpensioen. Dit leverde een last op van 782.

De wijziging in 2016 uit hoofde van overige technische grondslagen ad -/- 525 betrof een vrijval van de voorziening in verband met premievrijstelling bij arbeidsongeschiktheid als gevolg van de doorgevoerde verlaging van het opbouwpercentage.

3.6 Mutatie overige technische voorzieningen

	2017 1.000 EUR	2016 1.000 EUR
Mutatie Voorziening Invaliditeitspensioen	-/- 111	148
Mutatie Voorziening Arbeidsongeschiktheid IBNR	-/- 1.087	269
	-/- 1.198	417

De mutatie van de voorziening IBNR Arbeidsongeschiktheid is nagenoeg geheel het gevolg van de doorgevoerde verlaging van de opslag voor arbeidsongeschiktheid in de premie van 5% in 2016 naar 3% in 2017. Hierdoor daalden de te reserveren jaarpremies in dezelfde mate als de opslag voor arbeidsongeschiktheid.

3.7 Saldo overdracht van rechten

	2017 1.000 EUR	2016 1.000 EUR
Uitgaande waardeoverdrachten	0	433
Inkomende waardeoverdrachten	-/- 94	-/- 672
	-/- 94	-/- 239

3.8 Overige lasten

	2017 1.000 EUR	2016 1.000 EUR
Afkopen	72	7
Premie herverzekering	76	35
	148	42

De premie herverzekering is met 41 toegenomen van 35 in 2016 naar 76 in 2017. Oorzaak hiervan is de eindafrekening over de jaren 2015 tot en met 2017. Doordat het nabestaandenpensioen in 2015 is verbeterd is de eindafrekening over deze jaren hoger uit gevallen dan de in rekening gebrachte voorschotpremies.

Aantal personeelsleden

Bij het fonds zijn geen werknemers in dienst. De werkzaamheden worden verricht door werknemers die in dienst zijn bij CRH Nederland. De hieraan verbonden kosten zijn door CRH Nederland aan het fonds doorbelast.

Bezoldiging bestuurders

De bezoldiging in de vorm van een onkostenvergoeding voor de bestuurders bedraagt 2 (2016: 2).

Verbonden partijen

(a) *Identiteit van verbonden partijen*

Door het fonds worden de aangesloten werkgevers, de aangesloten ondernemingen en hun bestuurders tot de zogenaamde ‘verbonden partijen’ gerekend.

(b) *Transacties met bestuurders*

Er zijn geen leningen verstrekt aan noch is er sprake van vorderingen op (voormalige) bestuurders.

(c) *Overige transacties met verbonden partijen*

Verwezen wordt naar de uitvoeringsovereenkomst tussen fonds en werkgevers met betrekking tot de financiering van de aanspraken en de uitvoering van de regeling.

Niet in de balans opgenomen rechten en verplichtingen

Er is geen sprake van niet in de balans opgenomen rechten en verplichtingen.

Belastingen

De activiteiten van het fonds zijn vrijgesteld van belastingheffing in het kader van de vennootschapsbelasting.

4. Risicobeheer

Solvabiliteitsrisico

In het bestuursverslag is ingegaan op de beleidsmatige aspecten van het risicobeheer. In deze paragraaf worden de kwantitatieve en kwalitatieve toelichtingen op de posten in de balans opgenomen. Het bestuur van het fonds houdt toezicht op het beheersen van de risico's. Hiertoe is in het boekjaar een matrix opgesteld aan de hand waarvan de diverse risico's periodiek worden getoetst.

Het belangrijkste risico voor het fonds betreft het solvabiliteitsrisico, ofwel het risico dat het fonds niet beschikt over voldoende vermogen om te kunnen voldoen aan haar (toekomstige) pensioenverplichtingen. De solvabiliteit wordt gemeten conform de richtlijnen welke bepaald zijn door de toezichthouder. De solvabiliteit wordt gemeten aan de hand van de actuele dekkingsgraad en het vereist eigen vermogen. Onderstaand ziet u de solvabiliteit van het fonds berekend op basis van de door de toezichthouder voorgeschreven methodiek waarbij gekeken wordt naar beschikbaarheid van buffers ter dekking van de diverse risico's welke een impact hebben op de mate waarin het fonds in staat wordt geacht te kunnen voldoen aan haar toekomstige verplichtingen.

De actuele dekkingsgraad van het fonds steeg in het afgelopen boekjaar van 96,9% op 31 december 2016 tot 105,0% op 31 december 2017.

Vereist vermogen

Zoals hiervoor genoemd dient het fonds op grond van de pensioenwet te beschikken over een vereist vermogen. Hierbij wordt voor een zestal risicofactoren het effect gemeten van een onmiddellijke verandering op het vermogen.

1. Renterisico (S1)

Bij de bepaling van het renterisico wordt uitgegaan van de meest ongunstige wijziging van de rentetermijnstructuur (c.q. een daling van de rente) volgens een vastgestelde tabel. Een daling van de rente leidt tot een verhoging van de voorziening en tot een waardestijging van de vastrentende waarden. Het saldo van deze twee effecten vormen samen het renterisico.

Het renterisico is het risico dat de reële waarde van toekomstige kasstromen van een financieel instrument fluctueert als gevolg van wijzigingen in de markrentetarieven. Het door het fonds gelopen risico wegens fluctuaties in de markrentes heeft zowel betrekking op de vastrentende beleggingen als op de voorziening pensioenverplichtingen. Als de rente stijgt of daalt heeft dit effect op de marktwaarde van de beleggingen en de pensioenverplichtingen. De rentegevoeligheid van het fonds is afhankelijk van de gemiddelde looptijd van de vastrentende beleggingen ten opzichte van de gemiddelde looptijd van de pensioenverplichtingen. Het fonds beheerst het renterisico door de gemiddelde looptijd van de beleggingen te verlengen. Het fonds belegt hiertoe in een combinatie van het INI All Grade Fonds en het INI All Grade Long Duration Fonds dat door middel van renteswaps de gemiddelde looptijd van de vastrentende beleggingen heeft verlengd. De gemiddelde duration van de vastrentende beleggingen bedroeg 10,1 jaar ultimo 2017 (10,1 2016).

	2017	2016
Gemiddelde looptijd van vastrentende beleggingen	10,1	10,1
Gemiddelde looptijd van de pensioenverplichtingen	22,0	22,2

De gemiddelde looptijd van de pensioenverplichtingen is berekend rekening houdend met de door DNB gepubliceerde RTS ultimo boekjaar.

De gevoeligheid van het renterisico op de actuele dekkingsgraad van het fonds kan als volgt worden weergegeven.

	1% daling	1% stijging
Impact op de actuele dekkingsgraad 2017	-/- 12,2%	14,0%
Impact op de actuele dekkingsgraad 2016	-/- 10,6%	12,2%

2. Zakelijke waarden risico (S2)

De beleggingsportefeuille zakelijke waarden (aandelen) van het fonds staat bloot aan een marktprijsrisico dat voortvloeit uit onzekerheden omtrent de toekomstige waarde van de aandelen waarin is belegd. Het fonds beheerst het prijsrisico door middel van diversificatie en de in het mandaat aan de vermogensbeheerder vastgelegde maximale afwijkingen van de benchmark. Periodiek rapporteert de vermogensbeheerder aan de door het bestuur ingestelde beleggingscommissie. De beleggingscommissie rapporteert en adviseert periodiek aan het bestuur.

De aan te houden buffer houdt rekening met een effect van een daling van de zakelijke waarden aan de hand van een daling van de benchmark voor aandelen met 30% voor beursgenoteerde aandelen in ontwikkelde markten plus beursgenoteerd vastgoed, met 40% voor emerging markets en voor private equity, en een daling van de benchmark voor niet-beursgenoteerd onroerend goed met 15%. Tussen de hier onderscheiden risico's wordt een correlatie van 0,75 gehanteerd.

De portefeuillemanager van de fondsen waarin Stichting CRH Pensioenfonds belegt, met uitzondering van het NN Aandelenfonds en het Northern Trust World ESG Customized Euro hedged Fund, heeft de mogelijkheid tot securitieslending. Dit geschiedt binnen de richtlijnen die NN IP hiertoe heeft opgesteld en gaat gepaard met het door NN IP gevoerde collateral management.

3. Valutarisico (S3)

Valutarisico is het risico dat de reële waarde van toekomstige kasstromen fluctueert als gevolg van wijzigingen in valutakoersen. De blootstelling van het fonds aan het risico van wijzigingen in valutakoersen heeft uitsluitend betrekking op de beleggingen van het fonds. Het strategisch beleid van het fonds is om de drie belangrijkste valuta waarin via de aandelenportefeuille wordt belegd, namelijk de US Dollar, het Britse Pond en de Japanse Yen, voor 80% af te dekken. Dit gebeurt door middel van valutatermijncontracten. In het boekjaar 2017 heeft een transitie plaatsgevonden waarbij het Global Equity is verkocht en is geherinvesteerd in het Northern Trust World ESG Customized Euro hedged Fund. In tegenstelling tot in het Global Equity Fund zijn binnen het Northern Trust fonds de vreemde valuta nagenoeg geheel afgedekt. Om ongeveer dezelfde exposure te houden als voor deze transitie worden vanaf de transactiedatum de US Dollar, de Japanse Yen en het Britse Pond in de aandelenfondsen zonder valuta-afdekking voor 65% afgedekt.

De valutapositie voor en na afdekking kan als volgt worden weergegeven.

	2017		
	Beleggingen in vreemde valuta	Valuta afdekking	Netto- positie
	1.000 EUR	1.000 EUR	1.000 EUR
US-Dollar	63.929	43.022	20.907
Britse Pond	10.095	9.055	1.040
Japanse Yen	9.226	6.140	3.086
Overige valuta	62.339	0	62.339
Sub-totaal	145.589	58.217	87.372
Euro	632.370	-/- 58.217	690.587
Totaal	777.959	0	777.959

De aan te houden buffer houdt rekening met een effect van een daling van de valutakoersen in ontwikkelde markten met 20% en in opkomende markten van 35%.

4. *Commodities (S4)*

De aan te houden buffer houdt rekening met een effect van een afwijking van de benchmark voor commodities met 35%.

5. *Kredietrisico (S5)*

Het Kredietrisico is het risico dat een tegenpartij de verplichtingen niet nakomt die voortvloeien uit een financieel instrument of een contract met een afnemer, waardoor financiële schade ontstaat. Het fonds staat bloot aan kredietrisico in verband met haar operationele activiteiten (voornamelijk premievorderingen en vorderingen op herverzekeraars) en beleggingsactiviteiten.

De aan te houden buffer voor dit risico wordt bepaald aan de hand van een veronderstelde stijging van de creditspreads waarbij onderscheid wordt gemaakt naar ratingklasse:

- Europese staatsobligaties met een AAA-rating geen stijging;
- Overige instrumenten met een AAA-rating, een stijging van 60 basispunten;
- Instrumenten met een AA rating, een stijging van 80 basispunten;
- Instrumenten met een A rating, een stijging van 130 basispunten;
- Instrumenten met een BBB rating, een stijging van 180 basispunten;
- Instrumenten met een lagere of zonder rating, een stijging van 530 basispunten.

Premievorderingen

Het debiteurenrisico wordt door het fonds beheerst met inachtneming van het vastgestelde beleid, procedures en controles van het fonds.

Vordering op herverzekeraar

In de balans is een vordering op Aegon opgenomen in verband met de vordering van herverzekerde pensioenaanspraken van actieve, gewezen en gepensioneerde deelnemers. Op deze post is geen afslag in verband met kredietrisico in mindering gebracht.

Beleggingen

Het kredietrisico dat voortvloeit uit de beleggingen wordt beheerst in overeenstemming met het beleid van het fonds. Het is het beleid van het fonds om uitsluitend beleggingstransacties af te sluiten met te goeder naam en faam bekend staande tegenpartijen.

Kredietrisico kan worden uitgedrukt in een creditrating. Creditratings variëren van AAA (zeer kredietwaardig) tot de laagste rating C. De verdeling van de vastrentende waarden naar creditrating is als volgt.

Credit Rating Klasse	31 december 2017	31 december 2016
	1.000 EUR	1.000 EUR
AAA	142.320	136.634
AA	95.499	86.765
A	76.939	74.589
BBB	133.336	125.445
Lager dan BBB	14.852	7.177
Geen rating	4.412	2.306
Liquiditeiten begrepen in beleggingen	42.111	58.316
Totaal vastrentende waarden	509.469	491.232

Liquiditeitsrisico

Liquiditeitsrisico is het risico dat het fonds over onvoldoende liquiditeit beschikt om aan haar verplichtingen te kunnen voldoen. Omdat de inkomende geldstroom in de vorm van premies en directe beleggingsopbrengsten de uitgaande geldstroom in de vorm van uitkeringen, kosten en uitgaande

waardeoverdrachten ruim te boven gaat, is het liquiditeitsrisico van het fonds te verwaarlozen. Wel bestaat het risico dat bij extreme marktontwikkelingen de contractuele betalingsverplichtingen uit hoofde van valutacontracten kunnen leiden tot gedwongen verkoop van beleggingen, waarbij niet altijd de beste prijs verkregen kan worden.

Concentratierisico

Concentraties van risico's kunnen zich voordoen als gevolg van risico's ten opzichte van één debiteur of ten opzichte van een groep van debiteuren met zodanig vergelijkbare kenmerken dat hun mogelijkheden om aan hun verplichtingen te voldoen naar verwachting op vergelijkbare wijze worden beïnvloed door veranderingen in economische of andere omstandigheden. In het beleid van het fonds staat risicospreiding centraal. Door te beleggen in fondsen wordt een adequate mate van spreiding bewerkstelligd.

6. Verzekeringstechnisch risico (S6)

Het verzekeringstechnisch risico is het risico dat voor de levenslange uitkeringen te weinig (of te veel) wordt voorzien. Het belangrijkste risico is het langlevensrisico. Het langlevensrisico is het risico dat deelnemers langer blijven leven dan gemiddeld door het fonds is verondersteld.

De waardering van de voorziening pensioenverplichtingen vindt plaats op grond van de prognosetafel AG2016 waarbij een leeftijdsafhankelijke tabel voor de afwijkende sterftekanzen van de populatie van het fonds is toegepast. Voor wat betreft deze correctiefactoren wordt gebruik gemaakt van het Mercermodel 2016 inkomensklasse "Hoog". De verwachting is dat het langlevensrisico hiermee op adequate wijze in de waardering van de pensioenverplichtingen is verdisconteerd.

De verzekeringstechnische risico's betreffen drie risicofactoren die verband houden met sterfte. Het procesrisico, de sterfteonzekerheid (TSO) en negatieve stochastische afwijkingen (NSA). Het procesrisico neemt af naarmate het deelnemersbestand toeneemt, omdat het sterfteproces dan beter kan worden geschat. De risicofactoren TSO en NSA houden respectievelijk rekening met de onzekerheid in de sterftetrend en met de negatieve stochastische afwijkingen.

De effecten van de factoren S1 tot en met S6 leiden tot onderstaande opstelling van het vereist vermogen per 31 december 2017.

Risico's	Bedrag bij huidige Beleggingsmix 1.000 EUR	Bedrag bij strategische Beleggingsmix 1.000 EUR
S1 Renterisico	47.339	44.946
S2 Risico zakelijke waarden	88.162	80.666
S3 Valutarisico	30.136	29.765
S4 Grondstoffenrisico	0	0
S5 Kredietrisico	49.294	45.064
S6 Verzekeringstechnisch risico	23.944	23.944
S10 Actief beheer risico	14.763	13.502
Vereist vermogen	153.932	142.842
TV ultimo 2017	763.781	763.781
Vereist vermogen 2017	20,2%	18,7%
Vereist vermogen 2016	19,3%	17,7%

Inflatierisico

Het fonds heeft de ambitie om de pensioenen te verhogen op basis van de prijsinflatie. Toeslagverlening (indexatie) vindt uitsluitend plaats als de financiële positie van het fonds dit naar het oordeel van het bestuur toelaat. In het nieuwe FTK wordt de zogenoemde haalbaarheidstoets geïntroduceerd. Hierbij wordt het verwacht pensioenresultaat berekend en afgezet tegen een volledig geïndexeerd pensioen. Dit geeft het fonds en de deelnemer in de nabije toekomst meer inzicht in het inflatierisico. Het beleggingsbeleid van het fonds biedt een beperkte bescherming tegen het inflatierisico. Alleen van de categorie aandelen waarin strategisch voor 30% wordt belegd, wordt een positieve correlatie met de inflatie verwacht.

Reële waarde

De beleggingen en de pensioenverplichtingen zijn in de balans gewaardeerd tegen marktwaarde.

Gebeurtenissen na balansdatum

Er zijn geen belangrijke gebeurtenissen na balansdatum te melden.

Resultaatbestemming

In de statuten van Stichting CRH Pensioenfonds is geen expliciete regeling opgenomen omtrent de resultaatbestemming. Voorgesteld wordt het positieve resultaat over het jaar 2017 ad 62.479 ten gunste te brengen van de overige reserves. Dit voorstel is reeds verwerkt in de jaarrekening.

Amsterdam, 22 juni 2018

Namens de werkgever:
F.G. van Schie (voorzitter)

Namens de gepensioneerden:
R.J. Boesjes (bestuurslid)

Namens de werkgever:
F.A.J. Brouwer (bestuurslid)

Namens de werknemers:
E.J.S. Herremans (secretaris)

Namens de werkgever:
R.W.T.H. de Kok (bestuurslid)

Namens de werknemers:
E.D. de Boer (bestuurslid)

5. Overige gegevens

CONTROLEVERKLARING VAN DE ONAFHANKELIJKE ACCOUNTANT

Aan het bestuur van
Stichting CRH Pensioenfonds

Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen jaarrekening 2017

Ons oordeel

Wij hebben de jaarrekening 2017 van Stichting CRH Pensioenfonds (hierna ook: “het pensioenfonds”) te Rijswijk gecontroleerd.

Naar ons oordeel geeft de in dit jaarverslag opgenomen jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van het vermogen van Stichting CRH Pensioenfonds op 31 december 2017 en van de staat van baten en lasten over 2017 in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW.

De jaarrekening bestaat uit:

1. de balans per 31 december 2017;
2. de staat van baten en lasten over 2017; en
3. de toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en andere toelichtingen.

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden vallen. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie ‘Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening’.

Wij zijn onafhankelijk van Stichting CRH Pensioenfonds zoals vereist in de Wet toezicht accountantsorganisaties (Wta), de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheids-regels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Materialiteit

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Op basis van onze professionele oordeelsvorming hebben wij de materialiteit voor de jaarrekening als geheel bepaald op € 3,9 miljoen. De materialiteit is vastgesteld op basis van een percentage van 0,5% van de som van het stichtingskapitaal, de reserves en de technische voorzieningen. Wij hebben voor deze grondslag gekozen gelet op het feit dat deze bepalend is bij de berekening van de (beleids)dekkingsgraad. Wij houden ook rekening met afwijkingen en/of mogelijke afwijkingen die naar onze mening voor de gebruikers van de jaarrekening om kwalitatieve redenen materieel zijn. Wij zijn met het bestuur overeengekomen dat wij tijdens onze controle geconstateerde afwijkingen boven € 117.000 rapporteren, alsmede kleinere afwijkingen die naar onze mening om kwalitatieve redenen relevant zijn.

De kernpunten van onze controle

In de kernpunten van onze controle beschrijven wij zaken die naar ons professionele oordeel het meest belangrijk waren tijdens onze controle van de jaarrekening. De kernpunten van onze controle hebben wij met het bestuur gecommuniceerd, maar vormen geen volledige weergave van alles wat is besproken. Wij hebben onze controlewerkzaamheden met betrekking tot deze kernpunten bepaald in het kader van de jaarrekeningcontrole als geheel. Onze bevindingen ten aanzien van de individuele kernpunten moeten in dat kader worden gezien en niet als afzonderlijke oordelen over deze kernpunten.

Beschrijving kernpunt	Samenvatting uitgevoerde werkzaamheden
Waardering van beleggingen De beleggingen zijn een significante post op de balans van het pensioenfonds en bestaan uit beleggingen in beleggingsfondsen en derivaten. In de toelichting bij de jaarrekening geeft het pensioenfonds de gehanteerde waarderingsgrondslagen weer. In paragraaf 2.1 van de toelichting op de balans per 31 december 2017 zijn de gehanteerde waarderingsmethoden en belangrijke veronderstellingen voor waardering van de beleggingen uiteengezet.	Onze controlewerkzaamheden omvatten onder andere het: ▪ beoordelen van de juiste werking van interne beheersingsmaatregelen ten aanzien van vermogensbeheer. Voor zover relevant voor onze controle van de jaarrekening hebben wij gebruikgemaakt van de ontvangen ISAE 3402 type II rapportage van de vermogensbeheerder; ▪ voor beleggingen in beleggingsfondsen: vaststellen dat de waarderingsgrondslagen van de beleggingsfondsen vergelijkbaar zijn met die van het pensioenfonds en dat waarde per participatie volgens de laatste jaarrekening overeenkomt met de door het pensioenfonds gehanteerde waarde; ▪ voor de derivaten: beoordelen of de gehanteerde waarderingsmethoden op basis van marktinput plaatsvindt. ▪ toetsen of de in de jaarrekening opgenomen toelichting adequaat is gegeven de geldende verslaggevingsregels.

Beschrijving kernpunt	Samenvatting uitgevoerde werkzaamheden
Waardering van de technische voorzieningen De technische voorzieningen zijn gevormd ter dekking van de belangrijkste verplichtingen van het pensioenfonds. In de toelichting op de jaarrekening geeft het pensioenfonds de gehanteerde waarderingsgrondslagen weer. In het onderdeel ‘risicomanagement’ (risicoparagraaf) is de gevoeligheid van de berekening van de technische voorzieningen voor schattingen uiteengezet, inclusief onzekerheden.	Bij de vaststelling van de adequate waardering, waaronder de toereikendheid van deze voorziening, hebben wij gebruik gemaakt van de uitkomsten van de werkzaamheden van de certificerend actuaaris. Om dit te kunnen doen hebben wij onder andere instructies gegeven aan de certificerend actuaaris en zijn de bevindingen en het certificeringsrapport door ons met haar besproken. Door ons is tevens nagegaan of: ▪ de administratieve basisgegevens van deelnemers, slapers en pensioengerechtigden, die door de certificerend actuaaris worden gehanteerd bij het certificeren de technische voorziening voor pensioenverplichtingen, in alle van materieel belang zijnde aspecten juist, volledig en in overeenstemming met de pensioenregeling zijn opgesteld; ▪ de toegepaste methodiek ter bepaling van de voorziening aanvaardbaar is, gegeven de karakteristieken van de verzekerde risico’s; ▪ de door het bestuur gebruikte aannames en schattingen in overeenstemming zijn met de gekozen actuariële grondslagen, voldoende zijn onderbouwd en juist zijn toegepast; ▪ de interne beheersing met betrekking tot mutatieverwerking in de pensioenadministratie is geborgd. Het afstemmen met gegevens van externe partijen waaronder de werkgever, maakt deel uit van de interne beheersing.

verklaring over de in het jaarverslag opgenomen Andere informatie

Naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij, omvat het jaarverslag andere informatie bestaande uit de volgende onderdelen; algemene informatie, kerncijfers, verslag van het bestuur, verslag verantwoordingsorgaan, reactie van het bestuur op verslag verantwoordingsorgaan, verslag visitatiecommissie, reactie bestuur op verslag visitatiecommissie en overig.

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie:

- met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat;
- alle informatie bevat die op grond van Titel 9 Boek 2 BW is vereist.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat.

Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in Titel 9 Boek 2 BW en de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder het bestuursverslag en de overige gegevens in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW.

Beschrijving van verantwoordelijkheden met betrekking tot de jaarrekening

verantwoordelijkheden van het bestuur met betrekking tot de jaarrekening

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opmaken en getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW van het in Nederland geldende Burgerlijk Wetboek (BW). In dit kader is het bestuur verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die het bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet het bestuur afwegen of het pensioenfonds in staat is om haar werkzaamheden in continuïteit voort te zetten. Op grond van genoemde verslaggevingsstelsels moet het bestuur de jaarrekening opmaken op basis van de continuïteitsveronderstelling, tenzij het bestuur het voornemen heeft om het pensioenfonds te liquideren of de bedrijfsactiviteiten te beëindigen of als beëindiging het enige realistische alternatief is.

Het bestuur moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of het pensioenfonds haar bedrijfsactiviteiten in continuïteit kan voortzetten, toelichten in de jaarrekening.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. Onze controle bestond onder andere uit:

- het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing;
- het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van het pensioenfonds;
- het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het bestuur en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan;
- het vaststellen dat de door het bestuur gehanteerde continuïteitsveronderstelling aanvaardbaar is. Tevens het op basis van de verkregen controle-informatie vaststellen of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of het pensioenfonds haar bedrijfsactiviteiten in continuïteit kan voortzetten. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om aandacht in onze controleverklaring te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat het pensioenfonds haar continuïteit niet langer kan handhaven;
- het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen; en
- het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen.

Wij communiceren met het bestuur onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

Wij bevestigen aan het bestuur dat wij de relevante ethische voorschriften over onafhankelijkheid hebben nageleefd. Wij communiceren ook met het bestuur over alle relaties en andere zaken die redelijkerwijs onze onafhankelijkheid kunnen beïnvloeden en over de daarmee verband houdende maatregelen om onze onafhankelijkheid te waarborgen.

Wij bepalen de kernpunten van onze controle van de jaarrekening op basis van alle zaken die wij met het bestuur hebben besproken. Wij beschrijven deze kernpunten in onze controleverklaring, tenzij dit is verboden door wet- of regelgeving of in buitengewoon zeldzame omstandigheden wanneer het niet vermelden in het belang van het maatschappelijk verkeer is.

Rotterdam, 22 juni 2018

MAZARS ACCOUNTANTS N.V.

w.g. drs. C.A. Harteveld RA

ACTUARIËLE VERKLARING

Opdracht

Door Stichting CRH Pensioenfonds te Rijswijk is aan Mercer (Nederland) B.V. de opdracht verleend tot het afgeven van een actuariële verklaring als bedoeld in de Pensioenwet over het boekjaar 2017.

Onafhankelijkheid

Als waarmerkend actuaire ben ik onafhankelijk van Stichting CRH Pensioenfonds, zoals vereist conform artikel 148 van de Pensioenwet. Ik verricht geen andere werkzaamheden voor het pensioenfonds. Omdat Mercer (Nederland) B.V. beschikt over een door de toezichthouder goedgekeurde gedragscode, is het toegestaan dat andere actuarissen en deskundigen aangesloten bij Mercer (Nederland) B.V. wel andere werkzaamheden verrichten voor het pensioenfonds.

Gegevens

De gegevens waarop mijn onderzoek is gebaseerd, zijn verstrekt door en tot stand gekomen onder de verantwoordelijkheid van het bestuur van het pensioenfonds. Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie heb ik mij gebaseerd op de financiële gegevens die ten grondslag liggen aan de jaarrekening.

Afstemming accountant

Op basis van de door mij en de accountant gehanteerde Handreiking heeft afstemming plaatsgevonden over de werkzaamheden en de verwachtingen bij de controle van het boekjaar. Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie als geheel heb ik de materialiteit bepaald op 0,2% van de technische voorzieningen (ofwel € 1,53 miljoen). Met de accountant ben ik overeengekomen om geconstateerde afwijkingen boven € 117 duizend te rapporteren. Deze afspraken zijn vastgelegd en de uitkomsten van mijn bevindingen zijn met de accountant besproken.

Ik heb voorts gebruik gemaakt van de door de accountant in het kader van de jaarrekeningcontrole onderzochte basisgegevens. De accountant van het pensioenfonds heeft mij geïnformeerd over zijn bevindingen ten aanzien van de betrouwbaarheid (materiële juistheid en volledigheid) van de basisgegevens en de overige uitgangspunten die voor mijn oordeel van belang zijn.

Werkzaamheden

Ter uitvoering van de opdracht heb ik, conform mijn wettelijke verantwoordelijkheid zoals beschreven in artikel 147 van de Pensioenwet, onderzocht of is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet. De door het pensioenfonds verstrekte basisgegevens zijn zodanig dat ik die gegevens als uitgangspunt van de door mij beoordeelde berekeningen heb aanvaard.

Als onderdeel van de werkzaamheden voor de opdracht heb ik onder meer onderzocht of:

- de technische voorzieningen, het minimaal vereist eigen vermogen en het vereist eigen vermogen toereikend zijn vastgesteld;
- de kostendekkende premie voldoet aan de gestelde wettelijke vereisten;
- het beleggingsbeleid in overeenstemming is met de prudent-person regel.

Voorts heb ik mij een oordeel gevormd over de vermogenspositie van het pensioenfonds. Daarbij heb ik mij gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegane verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen en is mede het financieel beleid van het pensioenfonds in aanmerking genomen.

Mijn onderzoek heb ik zodanig uitgevoerd, dat een redelijke mate van zekerheid wordt verkregen dat de resultaten geen onjuistheden van materieel belang bevatten.

De beschreven werkzaamheden en de uitvoering daarvan zijn in overeenstemming met de binnen het Koninklijk Actuarieel Genootschap geldende normen en gebruiken, en vormen naar mijn mening een deugdelijke grondslag voor mijn oordeel.

Oordeel

De technische voorzieningen zijn, overeenkomstig de beschreven berekeningsregels en uitgangspunten, als geheel gezien, toereikend vastgesteld. Het eigen vermogen van het pensioenfonds is op de balansdatum lager dan het wettelijk vereist eigen vermogen, maar niet lager dan het wettelijk minimaal vereist eigen vermogen.

Met inachtneming van het voorafgaande heb ik mij ervan overtuigd dat is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet, met uitzondering van artikel 132.

Gezien de beleidsdekkingsgraad op de balansdatum en de ontwikkeling van de actuele dekkingsgraad zal het pensioenfonds naar verwachting op de korte termijn niet in staat zijn om een (volledige) toeslag te verlenen. De beleidsdekkingsgraad van het pensioenfonds op balansdatum is lager dan de dekkingsgraad bij het minimaal vereist eigen vermogen. Deze situatie bestaat voor drie achtereenvolgende jaareinden.

Mijn oordeel over de vermogenspositie van Stichting CRH Pensioenfonds is gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegane verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen.

De vermogenspositie is naar mijn mening niet voldoende, omdat het aanwezig eigen vermogen lager is dan het vereist eigen vermogen.

Amstelveen, 22 juni 2018

Drs. T.A.C.R. Sprenger AAG
verbonden aan Mercer (Nederland) B.V.